

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Знавці мов 2022

Збірник наукових праць

Житомир 2022

УДК 378.14 - 057.4:009(063)

*Рекомендовано до друку вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 22 від 27 грудня 2022 р.)*

Знавці мов 2022 : збірник наукових праць / за заг. ред. Т.Є. Недашківської. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. – 111 с.

Збірник містить матеріали доповідей звітної студентської конференції „Знавці мов 2022” з актуальних питань філології, перекладознавства, методики викладання іноземних мов, педагогіки вищої школи, що відбулася 27 жовтня 2022 р. на кафедрі слов'янських і германських мов ННІ філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Голова оргкомітету:

Т.Є. Недашківська – кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри слов'янських і германських мов ННІ філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Члени оргкомітету:

Т.С. Нікішова – викладач кафедри слов'янських і германських мов ННІ філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка.

О.В. Прищеп – викладач кафедри слов'янських і германських мов ННІ філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Рецензенти:

Л.К. Суворова – викладач вищої кваліфікаційної категорії, кандидат філологічних наук, викладач української мови та літератури, зарубіжної літератури Житомирського базового фармацевтичного фахового коледжу;

Близнюк А. С. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики, реклами та PR Житомирського державного університету імені Івана Франка.

© Колектив авторів, 2022

© Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЗМІСТ

Розділ I. Комплексне вирішення лінгвістичних проблем

Валерій Вигівський	Функціонально-семантичні та стилістичні засоби актуалізації концепту military (на матеріалі англomовної військової лексики та фразеології)	5
Олена Дубравська, Тетяна Нікішова	Міжмовна інтерференція та транспозиція при вивченні часових форм дієслова	8
Катерина Яриновська, Олексій Башманівський	Особливості функціонування фразеологізмів зі структурним компонентом "school" у сучасній англійській мові	14
Юлія Макушінська, Аліна Велика	Порівняльна характеристика неологізмів на матеріалі польської, англійської та української мов	18

Розділ II. Соціолінгвістичні дослідження

Евеліна Богданова, Тетяна Недашківська	Авторські форми уроків з польської мови як інструмент підвищення їх ефективності	23
Аліна Велика	Особливості викладання англійської мови за умов дистанційного навчання у вищому навчальному закладі	26
Ольга Малишко, Тетяна Недашківська	Odgrwanie role jako środek zwiększający efektywność procesu edukacyjnego na lekcjach języka polskiego	31
Тетяна Недашківська	Морально-етичні поняття в картині світу поколінь Y і Z (експериментальне дослідження)	35

Розділ III. Актуальні проблеми сучасного перекладознавства

Тетяна Нікішова	Особливості англomовних перекладів поезії Л. Українки «Надія»	43
Ольга Малишко, Алла Приймак	Мовно-стилістичні особливості перекладу вірша Ю. Словацького «Не може недоля мене пригнобити»	49

Розділ IV. Лінгвокультурні особливості інтернет комунікації

Олександр Прищеп	Абревіатури-неологізми в англomовному сегменті соціальної мережі "Twitter"	53
Евеліна Богданова, Алла Приймак	Становлення мовної особистості в сучасному діджиталізованому світі	56

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ
АКТУАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ MILITARY
(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ ТА
ФРАЗЕОЛОГІЇ)

Драматичне поширення військових засобів вирішення суспільно-політичних та економічних проблем вказує на необхідність їхнього упорядкування у внутрішніх та міждержавних відносинах, а також певну інтегрованість війн та військових конфліктів у суспільно-політичну та економічну сфери діяльності національно-етнічних спільнот.

Функціонально розгалужена структура професійних відношень вимагає відповідного типу вербальної поведінки як засобу мовної регуляції мисленнєво-комунікативної взаємодії військових. Однією з моделей об'єктивації знання є концепт – комплексний мисленнєвий образ, операційна одиниця мислення та вербалізації у процесі комунікації [1, с. 183].

Головний концепт військового дискурсу MILITARY є складним та галузистим у смисловому відношенні, що обумовлює необхідність опису та систематизації засобів його мовної об'єктивації – одиниць різної структурної будови (слів, словосполучень, фразеологізмів, речень).

Залучення стилістично забарвленої лексики, висловів, оказіоналізмів, які утворено на основі різних видів мовної гри, релятивів, особливостей жанрових засобів та прийомів професійного спілкування модифікує структурно-семантичні параметри одиниць мови у вимірах соціо та субкультурного поділу, що виступає прагматично вагомим мовним механізмом об'єктивізації та забезпечення комунікативних потреб військовослужбовців.

Внутрішня природа креативної складової мовної гри полягає у пошуку нових прийомів виведення знака із системи контекстних застережень щодо його утворення та сприйняття з метою оптимізації результатів мовленнєвого впливу.

Ефект мовної гри спрацьовує тоді, коли асоціативна валентність слова уможливує варіювання у поєднанні плану змісту та плану вираження і, як наслідок, різні інтерпретації його семантики [2, с. 33-63].

В одному випадку комунікативним завданням може бути необхідність поінформувати співрозмовника; в іншому викликати його емоційне збудження або просто підтримати тему розмови. У цьому відношенні співдіють два функціональних аспекти концепту –

нашарування ціннісних конотацій семантики знаку та загальноприйняте лексичне вираження відповідних понять.

Використання прийому морфемного зближення паронімів з додатковим стилістичним відтінком значення робить прозорим семантичний зв'язок між ними.

Каламбурний асоціативний зв'язок може бути створено завдяки фонетичній тотожності алфавітного читання атрибутивного компонента складної назви (наприклад, військової частини) із повнозначним терміном.

Семантична амбівалентність мовного знака в спеціально створених контекстах дозволяє висловлювати як пряме, так і асоціативне значення.

Іншими випадками семіотичної актуалізації ціннісних орієнтирів у армійському середовищі є жартівливо-іронічна розшифровка акронімів та різних видів скорочень надслівних номінацій, а також утворення різноманітних жартівливих найменувань стосовно буденного життя військових.

Функціонування омонімічних форм у різних класах словосполучень (вільних :: фразеологічних) сприяє реалізації омофразного типу семантичних відношень. Зазвичай, контекстуальна інформація усуває полісемію завдяки наявності лексичних та синтаксичних вказівних мінімумів, проте фіксуємо наявність асоціативних контекстів одночасної актуалізації як прямого, так і переосмисленого значень, що створюють функціонально-семантичні асоціації для мовної гри.

Включення оказіональних експресивних елементів в структуру загальноновживаних словотворчих моделей або слів створює виразні ситуативно-оцінні відповідники загальноновживаних стилістично нейтральних синонімічних лексем.

Прагматично вмотивована формально-семантична компресія мовних одиниць є ще одним стилістичним прийомом мовної гри. Емоційно-оцінний механізм контамінованих структур ґрунтується на актуалізації набору номінативних та диференціальних значень. Ступінь складності в розшифровці контамінантів залежить від характеру стиснення фонографічного та семантичного компонентів мотивуючих чинників та ступенем семантичної транспарентності змісту похідних скорочень.

Складність розпізнавання та вираження ознак амбівалентних понять та емоційних станів мотивує пошук та використання мовних еквівалентів їх актуалізації, зокрема, рекурентних ідиоматизованих форм ситуативного реагування, які утворено на основі метафоричних та експресивно-оцінних зв'язків. Функціонально-дискурсна актуалізація

рекурентних знаків комунікації – релятивів (слів, словосполучень та речень) у якості стереотипних форм комунікації зі значенням ситуативного реагування на слова співрозмовника є ще одним із нетрадиційних прийомів об'єктивації концепту MILITARY.

Жанрова складова спілкування визначаються системою особистісних стосунків в ситуаціях формальної/неформальної, професійної/побутової взаємодії. Завдяки поєднанню жанрів кількох груп, а саме: інформаційної (інтерв'ю, репортаж), аналітичної (бесіда) автору (наприклад, військовому журналісту) вдається не тільки поінформувати масового реципієнта, а й вплинути на його особисте усвідомлення поточних подій засобом соціальної оцінки.

Спонтанність мовленнєвих реакцій в надзвичайних ситуаціях воєнних операцій передбачає активне залучення кодифікованих знаків мовного вираження функціональної підсистеми мови – професійного жаргону, а також інших лексико-фразеологічних одиниць з використанням таких жанрово-композиційних варіантів як захоплююча розповідь, іронічні коментарі, мовна гра та інші.

Евфемізація як засіб прагматично обумовлених лексичних змін прямих найменувань небажаного, недоречного або непристойного характеру теж може розглядатися як спосіб актуалізації концепту MILITARY. Об'єктивуючи ворога та засоби ведення війни евфемізми нейтралізують найменування реального ступеня насильства та кількості жертв під час проведення військових операцій, що може сприяти встановленню певних стандартів подвійного мислення у суспільстві, формуючи своєрідний стратегічний код викривлення реальності [3, с. 193].

Список використаних джерел та літератури:

1. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / Под ред. М. Н. Кожинной. – М.: Флинта: Наука, 2003. – 696с.
2. Гридина Т. А. Языковая игра: стереотип и творчество. Екатеринбург: Изд-во Уральского гос.педагог.ун-та, 1996. – 225с.
3. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. М.: ИТДГК "Гнозис", 2004. – 326 с.

МІЖМОВНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ ТА ТРАНСПОЗИЦІЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ЧАСОВИХ ФОРМ ДІЄСЛОВА

Процес вивчення іноземної мови завжди супроводжується взаємодією з рідною мовою. Хоч в ідеалі носії кількох мов повинні перебувати в межах тієї чи іншої мовної системи, певні елементи однієї мови неминуче проникають в іншу. Така взаємодія може мати негативні наслідки (порушення норм іноземної мови) чи навпаки нести позитивний характер (зменшення часу на оволодіння новим матеріалом за рахунок використання раніше сформованих знань). Такі явища мають назву мовної інтерференції та транспозиції відповідно.

До вивчення міжмовної інтерференції неодноразово звертались як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Велика кількість наукових досліджень таких мовознавців, як У. Вайнрайх, Е. Мегісте, Й. Хольц-Ментері, В. Н. Комісарова, А. С. Д'яков, С. В. Семчинський, З. Б. Куделько, Э. Хауген звертає увагу на вивчення особливостей цього явища.

Визначення лінгвістичної інтерференції дав американський лінгвіст Уріель Вайнрайх. Він розумів її як «випадки відхилення від норм кожної з мов, які відбуваються у мовленні білінгвів внаслідок їх володіння більш ніж однією мовою, тобто внаслідок контактування мов» [1]. За Вайнрайхом, інтерференція означає перебудову шаблонів, яка є результатом введення іноземних елементів у більш структуровані сфери мови, такі як фонематична система, морфологія, синтаксис, а подекуди і лексика.

При вивченні мови інтерференція розуміється як негативний вплив рідної мови на нерідну, унаслідок перенесення з рідної мови в мовлення нерідною мовою тих моделей та інших одиниць, що не мають прямих (однозначних) відповідників у нерідній мові [2].

Основними причинами виникнення помилок є переконаність у однозначності слів та граматичних форм, змішання графічного вигляду слова, хибне використання аналогії, невміння підшукати у своїй мові значення для перекладу англійських слів, лексичних та граматичних поєднань, переклад слів більш конкретними значеннями, ніж вони фактично мають [3].

Транспозиція – це процес позитивного переносу раніше засвоєного мовного матеріалу рідної мови, при якому знання, уміння та навички слугують основою формування нових при вивченні іноземної.

Сьогодні у прикладній лінгвістиці більше уваги фокусується на інтерференції, ніж на транспозиції. Але під час навчання мови слід дотримуватися і позитивного перенесення та уникати створення штучних розбіжностей, оскільки це може призвести до відчуження мови, що вивчається, і втрати розуміння учнями її логіки. Проте «виділити процес і результат явища транспозиції набагато складніше, ніж у інтерференції, оскільки не тільки сам процес прихований від спостереження, але й найчастіше результат його непомітний» [4].

Явища інтерференції та транспозиції мають значний вплив на вивчення українськими мовцями дієслівних форм. Чи не найбільше явищу інтерференції піддаються часові форми дієслова. Це зумовлено особливістю системи часів англійської мови. В українській мові існують три часові форми, натомість англійська мова поділяє їх ще на аспекти, яких немає в нашій рідній мові, тим самим утворюючи шістнадцять часових форм дієслова. Саме тому мовці часто тяжіють до буквального перекладу часових форм дієслова, нехтуючи контекстуальними значеннями (наприклад, кальковане *I do now* замість *I am doing*).

1. Часи Simple. Саме ця часова форма є найближчою до українського варіанту. Я п'ю каву кожного ранку. *I drink coffee every morning*. При творенні розповідних речень в Present Simple застосовуються знання правильного порядку слів у реченні. В реченнях, де в українській мові вживається тире між підметом і присудком, в англійській з'являється допоміжне дієслово *be*, яке змінюється в залежності від особи на *am, is, are*. Кава - мій улюблений напій. *Coffee is my favourite drink*. Перекладаючи фразу ти гарна з української на англійську, мовці часто роблять це дослівно і отримують *you beautiful*, адже в нашій мові неприродно звучить ти є гарною. В англійській мові обов'язкове використання *link-verb* (дієслова-зв'язки) *am/is/are*, а в українській після підмета відразу стоїть предикатив.

При передаванні минулого просто часу в англійській мові до дієслова додається закінчення *-ed*, яке можна співставити з нашими українськими суфіксами на позначення минулого часу: *-в-* для чоловічого роду і *-л-* для жіночого та середнього родів. Я вивчив вірш вчора. *I learned the poem yesterday*. Вона вивчила вірш два дні тому. *She learned the poem two days ago*.

В підрядних реченнях часу та умови в українській мові дві частини речення вживаються в одному часі. Натомість в англійській мові в майбутньому часі підрядна частина перетворюється в Present Simple. Якщо ти даси мені свою адресу, я пришлю тобі листівку. *If you give me your address, I'll send you a postcard*. Тому, переносючи навички творення

підрядних речень на англійську мову, мовці допускаються такої помилки: If you will give me your address, I'll send you a postcard.

В англійській мові не може існувати в одному реченні минулий і майбутній час, тому існує спеціальна часова форма Future in the Past для узгодження часів. Він сказав, що піде до зубного лікаря. He said he would go to the dentist. Future-in-the-Past є важким для розуміння порівняно з іншими часами типу Simple, адже в українській мові немає назви на позначення такого явища. Поширеною помилкою є вживання will замість would: He said he will go to the dentist. В більшості випадків така форма використовується в непрямій мові, коли розповідаються майбутні дії, плани або наміри на майбутнє, але сама розповідь відбувається у минулому часі. Він сказав мені: "Я піду до зубного лікаря". He said to me: "I will go to the dentist". Він сказав мені, що піде до зубного лікаря. He told me that he would go to the dentist. Тому при перетворенні прямої мови в непряму мовці допускаються тієї ж помилки would-will: He told me that he will go to the dentist. Адже в українській мові, незалежно від давності сказаного людиною, в непрямій мові вживається той самий час, що і в прямій: Він сказав мені: "Я піду до зубного лікаря". Він сказав мені, що піде до зубного лікаря.

2. Часи Continuous. Цікавою є група часів Continuous, що вживається для вираження дії як процесу. Я гуляю в парку зараз. I am walking in the park now. Відразу помітна різка відмінність - в українській мові немає розрізнення дієслів на позначення постійної чи повторюваної дії та дії, яка відбувається в момент мовлення. I often walk on the park. Я часто гуляю в парку. I am walking in the park now. Я гуляю в парку зараз. Закінчення -ing є показником тривалості, але так як в нашій мові відповідника не існує, часто дієслово помилково вживають, як і в Present Simple, в формі інфінітиву: I am walk in the park now. Дію, яка триває в момент мовлення в українській мові можна передати за допомогою обставин (зараз, в даний момент), при цьому дієслово залишається незмінним. Також Present Continuous має функцію вираження запланованої дії у найближчому майбутньому, що має обов'язково статися. Я йду до лікаря завтра. I'm going to the doctor tomorrow. Тут спрацьовує явище транспозиції, адже в українській мові ми теж на позначення планів вживаємо дієслово у формі теперішнього часу.

Мовці часто плутаються при виборі між Past Simple і Past Continuous, адже в українській мові дієслово в минулому часі вживається однаково, незалежно від контексту речення. В англійській мові, якщо хочемо передати дію в минулому як факт, слід використовувати Past Simple, якщо увагу потрібно зацентувати на тривалості дії - Past

Continuous. Він вчора написав листа. He wrote a letter yesterday. Він писав листа о четвертій годині. He was writing the letter at four o'clock.

Future Continuous, на відміну від Future Simple, використовується для опису дій, що будуть відбуватися в конкретний, точно відомий момент або ж проміжок часу в майбутньому. Я буду чекати тебе тут завтра о 9 ранку. I will be waiting for you here at 9 a.m. tomorrow. Не знаючи про цю особливість, мовці часто вживають конструкцію will do замість will be doing: I will wait for you here at 9 a.m. tomorrow.

3. Часи Perfect. Часи групи Perfect виражають дію, що відбулася до певного моменту. Труднощі виникають відразу, адже в українській мові не можна сказати про наслідок в теперішньому часі. В нашій мові, якщо щось відбувається зараз - це теперішній час, якщо дія відбулась - минулий. Я вже виконала роботу. I have already done the job. При вивченні часів групи Perfect знадобляться знання доконаного виду дієслова. Адже дієслово форми Past Participle виражає доконаність дії. Present Perfect використовується також для незакінчених дій, які почалися в минулому і продовжуються до теперішнього моменту. Я знаю її вже 10 років. I have known her for 10 years. В таких випадках в українській мові вживається теж теперішній час.

Past Perfect вживається для вираження минулої дії, яка вже відбулася до певного моменту або іншої дії в минулому. В українській ми теж використовуємо минулий час на позначення дії такого характеру. Я дописав листа до сьомої вечора. I had written my letter by 7 p.m. Коли він прийшов, я закінчив свої справи. When he came, I had finished my work. Частіше Past Perfect використовують для вираження дії, яка передувала іншій дії у минулому. Це явище в англійській мові має назву узгодження часів, в українській мові воно відсутнє. Якщо ми маємо на меті передати неодночасні дії в минулому, ми вільно можемо це зробити, при цьому без спеціальних засобів розуміємо, яка з них відбулася раніше відносно контексту. Вона розказала мені, що нещодавно зустріла друга. She told me that she had recently met a friend. Тому мовці, не знаючи правила узгодження часів, допускають помилку і вживають обидві частини речення в Past Simple: She told me that she recently met a friend. Те ж саме спостерігаємо при перетворенні прямої мови у непряму. Вона сказала мені: "Я зустріла друга". She said to me "I met a friend". Вона сказала мені, що вона зустріла друга. She told me she had met a friend. В українській мові обидві дії мають однакове граматичне вираження, в англійській – використовуються різні часи. Через те часто трапляється та ж сама помилка: вживання одного часу на позначення неодночасних дій.

За допомогою Future Perfect повідомляється про те, що дія закінчиться результатом до зазначеного часу. Я навідаю свою подругу, перш ніж вона поїде за кордон. I will have visited my friend before she goes abroad. В українській мові ми не вирізняємо подію, що закінчиться до певного моменту з результатом на майбутнє окремою спеціальною дією, в українській на позначення будь-якої дії в майбутньому ми використовуємо один час – майбутній. Тому мовці помилково вживають Future Simple: I will visited my friend before she goes abroad. Варто зазначити, що підрядна частина часу вживається в Present Simple. Так як в українській мові дві частини підрядного речення вживаються в одному часі, мовці допускаються помилки, вживаючи підряду частину теж в майбутньому часі: I will have visited my friend, before she will go abroad.

4. Perfect Continuous. Час Present Perfect Continuous позначає дію, яка почалася в минулому і триває досі. Він вивчає англійську протягом п'яти років. He has been studying English for five years. Часові форми в обох мовах збігаються: і в українській і в англійській на позначення такої дії використовуємо теперішній час. Також Present Perfect Continuous вживається для передачі тривалої дії, яка вже завершилася, але результат помітний зараз. Ви плакали? Ваші очі червоні. Have you been crying? Your eyes are red. В такому випадку бачимо різницю: в українському варіанті використано минулий час, в англійському – теперішній. Тому мовці, нехтуючи контекстом, допускають помилку і вживають Past Simple: Did you cry? Це відбувається тому, що, незалежно від контексту, в українській мові вживається дієслово минулого часу. В англійській натомість вказаний наслідок ваші очі червоні змушує вжити Present Perfect Continuous.

Past Perfect Continuous позначає дію у минулому, яка тривала якийсь період до певної події у минулому. До його приходу я працював протягом години. Before he came, I had been working for an hour. Вдаючись до дослівного перекладу, можна помилково вжити Past Continuous, тому що в українській мові вказаний момент, до якого тривала дія, чи згадка про тривалість дії не змінює будову речення: Before he came, I was working for an hour.

Future Perfect Continuous застосовується, щоб показати кількість витраченого часу на якусь дію, перш ніж відбудеться щось ще. Я буду їхати дві години до того моменту, коли ми доїдемо до Нью-Йорка. I will have been driving for 2 hours before the moment we reach New York. При перекладі можна допустити ту ж помилку – вживання на місці Perfect Continuous звичайного Continuous: I will be driving for 2 hours before the moment we reach New York.

Отже, при вивченні часових форм дієслова в англійській мові значною мірою відчувається вплив рідної мови. Таке явище може набувати позитивного характеру, адже мовні аспекти двох мов можуть збігатися і цим самим допомагати в розумінні правил вживання того чи іншого часу. Коли ж мовці не мають достатнього рівню англійської, вони використовують патерни рідної мови, тим самим натрапляють на негативну інтерференцію, що перешкоджає вивченню часових форм англійської мови.

Список використаних джерел та літератури:

1. Uriel Weinreich. Languages in Contact: Findings and Problems. –The Hague: Mouton Publishers, 1968. P.1.
2. Загнітко Анатолій. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. С. 386.
3. Пумпянский А.Л. Чтение и перевод английской научной и технической литературы. Лексика, грамматика, фонетика, Упражнения. Минск, Попурри, 1968.
4. Месяц Н. К. Изучение частей речи в условиях двуязычия : учеб. пособ. / Н. К. Месяц. – К. : Радянська школа, 1987.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЗІ СТРУКТУРНИМ КОМПОНЕНТОМ "SCHOOL" У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Сучасна англійська мова формувалася під впливом значної кількості суспільно-політичних та історичних процесів, що впливали на мову. Протягом тривалого лінгвістичного розвитку в сучасній англійській мові витворилася велика кількість виразів, які носії мови вживають у безпосередньому комунікативному процесі, проте вони набули напівметафоричного або метафоричного характеру, тобто не вживалися в вихідному (прямому) значенні. Таким чином утворився особливий мовний пласт, що став розділом мовознавства – фразеологія. Іншими словами, англійська фразеологія це, по-суті, набір стійких виразів англійською мовою, які мають відносно самостійне значення і є унікальними та яскравими комунікативними одиницями.

За допомогою таких фразеологічних виразів, які можна перекладати дослівно, але сприймати з точки зору метафори, тобто переосмислювати їх первинне значення, акумулюючи при цьому мовне минуле англійської. При цьому посилюється милозвучно-естетичний аспект англійської мови, а також увиразнюється та урізноманітнюється мовлення. «За допомогою ідіом, як за допомогою різних кольорів, інформаційний аспект мови доповнюється чуттєво-інтуїтивним описом нашого світу, нашого життя» [1 с. 15].

Домінантною зовнішньою ознакою, яка власне розрізняє слово, чи сполучення слів і фразеологічну одиницю, є так звана «повнота слова і різноманітність фразеологізму». Під розрізненням можна розуміти специфічну, унікальну структуру синтаксичної єдності, суть якої полягає в тому, що її компонентами є самостійні окремі слова. Цілісність полягає в узагальненому граматичному оформленні всіх її складових елементів [2, с. 52].

У ході первинного процесу переосмислення досить важливу роль відіграє прообраз фразеологізмів, який передуює появі повноцінного метафоричного словосполучення. Якщо такий прототип відсутній, то лексеми, які безпосередньо входять до будь-якого фразеологічного звороту, будуть теж переосмислені. Це явище досить типове та зумовлене екстралінгвістичними та лінгвістичними фактами. Отже, так зване фразеологічне переосмислення є нічим іншим, як повним або частковим образним перетворенням значення прототипу фразеологізму. Таке

значення майже завжди ґрунтується на семантичних ознаках. Найважливішими видами переосмислення є такі: метафора, порівняння, метонімія [3].

Після вивчення деяких пластів джерельної бази англійської фразеології, зокрема фразеологізмів зі структурним компонентом «school», ми можемо проаналізувати вибрані фразеологічні одиниці за їх безпосереднім значенням (стрижневим і периферійним), особливостями вживання та функціональним змістом у процесі комунікації. Розглянемо деякі фразеологізми з точки зору їх значення та вживання у мові:

- Back at (something or some place) (redirected from back at school) – цей фразеологізм має кілька пов'язаних між собою значень. Перше – повертатись до конкретної будівлі, про яку було зазначено раніше у контексті. Другий - повернення в конкретну будівлю, з якої вже раніше (щойно) вийшли. І останнє - повернутись після довгої перерви до виконання будь-якої діяльності, особливо навчання. Отже, найпопулярнішим використанням є повернення до будівлі або навіть виду діяльності, що не завжди означає школу чи має на увазі навчання. Школа тут розуміється швидше як щось абстрактне, аніж матеріальне. В українській мові використовується подібний фразеологізм, пов'язаний із біблійною тематикою «повернення блудного сина/дочки», що теж має на увазі не завжди повернення в сім'ю, а і повернення до якогось виду діяльності або просто повернення туди, де та чи інша людина довго не була.

- Never tell tales out of school – означає, заборону ділитися інформацією чи секретами, побажання не поширювати чутки, оскільки це може спричинити певні проблеми для людей і викликати непозуміння. Тобто школа використовується в розумінні обмеженої групи людей, з якими можна поговорити абсолютно про все, але не виносити цю інформацію на загал. Українським аналогом цього фразеологізму є «не виносити сміття з дому».

- Old school - означає щось далеке від сучасного, ближче до старомодного, проте це нейтральний термін, що має більше історії, похвали та гордості, ніж насмішок. Досить часто використовується як означення та є маркером однойменної субкультури. Простіше кажучи, коли хтось використовує цей вираз, наприклад, «I'm old school», він має на увазі, що він робить щось так, як робив колись, тобто не слідує сучасним трендам/умовам/прогресу тощо. У кіноіндустрії, де зображені представники течії old school (переважно мафія та злочинці) вважається, що вони більші віртуозні та впевнені ніж представники молодшого покоління. Якщо застосовувати цей вираз на прикладі сфери освіти, то

вчитель, притримуючись течії old school не надає перевагу використанню на уроці комп'ютера, електронних книг чи інші інтерактивних мультимедійних засобів. Цей фразеологізм можна використовувати також для створення антонімів, old school – new school, для порівняння та зображення різниці поколінь. У сучасній англійській мові вираз про old school досить поширений і використовується в різних видах діяльності. Це не обов'язково негативне значення чи засудження використання традиційних, способів у деяких сферах життя, але для молодіжного сленгу це маркер відмінності від сучасного юнацтва. Досить часто на основі фразеологізму Old school витворюються й інші, але зберігаючи при цьому стрижневе значення так званої старої школи. Наприклад: old school tie, old school politics, a gentleman of/from the old school, ну і звісно антонімічний фразеологізм - new school В українській мові застосовується транслітероване вживання цього фразеологізму : олд скул, та належить до групи сленгових виразів.

- School of hard knocks - досить популярний вираз, що має аналоги у багатьох мовах світу, оскільки він безпосередньо стосується всіх сфер людського життя, більше того, всього життєвого досвіду. Дуже часто застосовується при розповіді з негативним маркуванням – розчарування, важка праця задля досягнення мети, в більшості випадків згадується як засіб жорсткої самодисципліни та самовиховання. Підсумовуючи, це весь наш позитивний і негативний життєвий досвід, на якому ми вчимося і яким можемо поділитися у майбутньому. До українських фразеологізмів з подібним значенням можемо віднести «собаку з'їсти на чомусь», «набити руку», що означають досягти відмінного виконання якогось виду роботи завдяки досить значним тренуванням у минулому.

- Wag school - відносно новий фразеологізм, який з'явився буквально 10-15 років тому і має дуже унікальне значення: пропускати робочий час або залишати рано (школу, роботу тощо), коли ще потрібно бути там за графіком; В основному вживається на сленгу Великобританії та Австралії.

- Too cool for school – досить часто використовується саркастичному сенсі або з гумором у комунікативних ситуаціях. Означає, що хтось має впевненість, зарозумілість, іноді навіть зверхнє ставлення або незрозумілу поведінку, особливо в тому значенні, що хтось точно не буде брати участь у речах, які вважаються на його погляд нудними або рутинними. Аналогу в українській мові не має.

- Drop out the school - вживається як у прямому значенні, яке є досить простим: дозволити комусь піти зі школи, так і в переносному -

покинути школу, не закінчивши її. Українського аналогів чи відповідників поки що не знаходимо.

- Every day is school – в більшості випадків вживання відноситься до вже згаданої теми досвіду життя і означає, що кожен наш день можна провести, вивчаючи щось нове. Українським аналогом слугує досить милозвучний вислів: «вік живи-вік учись».

Таким чином, фразеологічна система сучасної англійської мови досить розгалужена, яскрава та колоритна. Фразеологічні одиниці зі структурним компонентом «school» охоплюють не лише сферу освіти і науки, а й сферу загального життєвого досвіду людини, будь-якої її діяльності. Здебільшого, всі розглянуті нами фразеологізми мають стилістично нейтральне значення, але в процесі комунікації досить сильно увиразнюють та урізноманітнюють мову комуніканта.

Представлені в багатьох наукових розвідках фразеологізми свідчать про те, що у англійській мові не досить широко репрезентовані фразеологізми зі структурним компонентом «school». Але, незважаючи на це, вони охоплюють абсолютно всі сфери життєдіяльності людини. Хоча, домінуючою лінією є предмет освіти і шкільних знань, згадується також загальний життєвий досвід і знання не лише в межах шкільного предмету, а й знання, необхідні для повноцінного існування, що не стосуються шкільного курсу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології / Алефіренко М.Ф. – Х. : Вища шк. Вид-во при ХДУ, 1987. – 133 с.
2. Федуленкова Т.Н. Фразеологія і типологія. – К., 2005. – 281 с.
3. Phraseology in the modern English press. Electronic resource, access mode: <https://xreferat.com/31/3949-1-frazeolog-zmi-u-suchasn-iy-angl-iys-k-iy-pres.html>

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕОЛОГІЗМІВ НА МАТЕРІАЛІ ПОЛЬСЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Звернення до зіставних студій уможлиблює виокремлення спільних і відмінних тенденцій у творенні нових слів на матеріалі двох або більше мов. Дослідження семантичних процесів загалом і питань творення й функціонування неологізмів у тій чи тій сфері спирається на теоретичні здобутки зіставного мовознавства, лінгвістики та зіставної дискурсології, лексичної та зіставної семантики, зіставної лінгвокультурології, лінгвокогнітивного підходу до аналізу номінативних процесів.

Утворення неологізмів в українській мові вивчали А. Москаленко, І. Шашкін, К. Ленець, у польській мові - У. Соколська, а у англійській мові – Л. Макдональд, П. Анеса [2, с.12]. Проте проблема саме зіставного аналізу неологізмів польської, англійської та української мов потребує більш ґрунтовного висвітлення.

Неологізми створені для позначення нових явищ та предметів, що з'являються у суспільстві, або ж для експресивного викладення поняття у художньому творі. Творення неологізмів є активним процесом будь-якої мови [3, с.25].

Результати дослідження нових слів реалізуються в словниках неологізмів. Досі немає чіткого визначення й розмежування основних понять неології. Учені погоджуються, що предметом вивчення названої науки є нове слово (неологізм), але з наданням чіткого визначення цьому поняттю виникають певні проблеми. Неологізм не є статистичним, він має динамічну природу, тому часом важко визначити межі перебування новоутворення в статусі неологізму.

Ми погоджуємося з думкою О. Селіванової, яка дефініцію «неологізми» трактує як слова або словосполучення, що використовуються в мові в певний проміжок часу і слугують для позначення нового або ж наявного терміну в новому значенні та усвідомлені носіями мови [7, с.215-240]. У всіх трьох досліджуваних мовах існує чимало неологізмів. Деякі з них утворились внаслідок запозичення іншомовних слів, а деякі - через об'єднання вже наявних мовних виразів.

Пропонуємо вам ознайомитись із найбільш вживаними неологізмами у польській, українській та англійській мовах, які утворились за останні три роки. Дані неологізми та їх пояснення було

взято у мережі інтернет. Для кожної мови було дібрано по шість неологізмів.

Неологізм у польській мові	Пояснення неологізму
Plażing, leżing i smażing	На українську мову ці неологізми можна перекласти як «пляжування, лежання та засмагання». Утворились вони внаслідок додавання до кореня польських слів англійського закінчення -ing.
Urlop tacierzyński	Українською цей неологізм перекладається як «відпустка для батька». Це поняття фактично передбачає те, що у декрет можуть йти не лише матері.
Alternatywka	Цей неологізм у 2019 році став словом року за версією словника PWN. Вираз описує дівчину, чиї поведінка та уподобання кардинально відрізняються від «загальноприйнятих».
Wyoczek	Цей неологізм можна вважати спробою створити польський переклад англійського слова «weekend» або українського слова «вихідні».
Bloggerka, youtuberka, instagramerka, influencerka	Як і в українській мові, у польській також є ці популярні зараз неологізми, які означають професії у онлайні.
Twarzksiążka	Так поляки жартома називають соцмережу Facebook.

Неологізм в українській мові	Пояснення неологізму
Зампінг	Цей неологізм означає поняття, коли пара припиняє стосунки по відеодзвінку.

Білінг	Цей неологізм утворився внаслідок англійського слова «billing», що означає «рахунок». Тобто, система виставлення рахунків клієнтам.
Хедлайнер	Утворений від англійських слів «head» (голова), «line» (рядок). Тобто йдеться про найбільш відомого учасника заходу, ім'я якого записане першим.
Хіпстер	Представник сучасної субкультури, який цікавиться елітарними зразками в моді, музиці, літературі, незалежно мислить і робить вибір на основі власного смаку.
Локдаун	Походить від англійського «lockdown» (ізоляція) і означає запровадження обмежень заради захисту людей через небезпеку. Став синонімом до українського слова «карантин».
Спендемік	Походить від слів «spend» (витрачати) і «epidemic» (епідемія). Спендемік означає тенденцію несподівано витрачати гроші під час кризи, особливо на якісь непотрібні речі.

Неологізм в англійській мові	Пояснення неологізму
Gender-fluid	Позначає людину, яка через різні обставини не може або

	не хоче дотримуватися чіткої гендерної орієнтації.
YOLO	Абревіатура від "You only live once". Дослівний переклад: «живеш лише одного разу», точніше – «у житті треба все спробувати».
Cyberslacking	Використання інтернету на робочому місці в особистих цілях. Точного перекладу українською на даний момент не існує, але це явище дуже поширене.
Netiquette	Від англійських слів «network» (мережа) + «etiquette» (етикет). Мережевий етикет, список правил, які прийняті під час спілкування в мережі.
Oversharing	Надмірна відвертість, розкриття надто великої кількості особистої інформації.
Snail mail	Від англійських слів «snail» (равлик) та «mail» (пошта). Стандартна фізична пошта на противагу електронній.

Висновки. З огляду на викладене вище, ми дійшли висновків, що в українській мові неологізми, як правило, виникають внаслідок запозичень англійських слів та їх об'єднання. Українські неологізми - це певне намагання пояснити сучасні реалії, проте найчастіше це прямий переклад реалії англійською мовою (наприклад, хедлайнер). Польські неологізми також виникли внаслідок використання англійських слів, проте об'єднання польських слів чи надання цим словам нових значень також поширене для творення нових слів у польській мові (Urlop tacierzyński). В англійській мові неологізми творяться на основі рідної мови і найпоширенішими способами творення цих неологізмів є об'єднання кількох слів (Snail mail). Також можна говорити про те, що в українській мові існує чимало неологізмів, пов'язаних з пандемією (локдаун, спендемік), і ці неологізми, як правило, утворені внаслідок використання англійських слів та їх об'єднань.

Отже, спільними характеристиками утворення неологізмів у цих трьох мовах є те, що неологізми є об'єднаннями раніше існуючих слів, а також те, що неологізми утворюються, активно використовуючи англійські слова.

Відмінними характеристиками є те, що в польській та англійській мовах неологізми частіше утворюються на основі своєї мови, а не шляхом використання слів іншої іноземної мови, як це відбувається в українській.

Список використаних джерел та літератури:

1. Głowiński M. (2009): Nowomowa i ciągi dalsze. Szkice dawne i nowe, Kraków.
2. Skorupka S. Z zagadnień frazeologii porównawczej. Prace Filologiczne. 1965. №18/4. S.120–124.
3. Вокальчук Г.М. Вивчення неологізмів у вузівському курсі сучасної української літературної мови. Пед. Науки: Зб. наук. пр. - Суми, 2020. ч.2. - С. 24-29.
4. Клименко Н. Ф. Неологізми у різних стилях сучасної української та новогрецької мов / Н.Ф. Клименко // Проблеми семантики слова, речення та тексту: збірник наукових статей. – К., 2002. – Вип. 8. – С. 388–394.
5. Левицький А. Е. Актуальні проблеми розвитку неології (на матеріалі англійської мови). Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. Випуск 23. С. 16–21.
6. Мартос С. А. Молодіжний сленг : міф чи реальність? Вивчаємо українську мову та літературу. 2015. № 11. С. 12–15.
7. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2016. С. 417.

АВТОРСЬКІ ФОРМИ УРОКІВ З ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ ЕФЕКТИВНОСТІ

Problem utraty zainteresowania uczniów nauką jest niezwykle powszechny w praktyce pedagogicznej, ta istotna wada spowodowana jest jednolitością i schematyzmem lekcji, stąd kwestia wdrażania i badania niestandardowych form zajęć -lekcji system edukacji jest pilny, ale niejednoznaczny, co decyduje o jego zasadności i problematyce.

Tylko pilny i kompetentny nauczyciel może wychować pilnego i kompetentnego ucznia, we współczesnej dydaktyce jedną z centralnych kwestii jest poprawa jakości i efektywności lekcji, zdając sobie sprawę z tej problematycznej kwestii, wielu nauczycieli niestrudzenie pracuje nad nowymi sposobami realizacji procesu modernizacja i doskonalenie działalności edukacyjnej. Współczesny nauczyciel ma szereg obowiązków, musi nie tylko wykładać wiedzę, ale także orientować się w głównych zadaniach kształtowania twórczej i niepowtarzalnej osobowości ucznia. Od nowoczesnego nauczyciela wymaga się nie tylko wysoka jakość przygotowania zawodowego, ale także kreatywność, umiejętność metodyczna i chęć samodoskonalenia. Najważniejszym zadaniem nauczyciela jest motywowanie i zachęcanie uczniów do nauki, do tego konieczne jest ciągłe podnoszenie poziomu umiejętności pedagogicznych na wyższy poziom. Ponadto nauczyciel musi stworzyć optymalnie korzystne warunki do realizacji zajęć edukacyjnych, dlatego warto uważnie pracować nad efektywnością lekcji. Aby osiągnąć produktywność procesu edukacyjnego, konieczne jest zastosowanie różnych form, metod, technik i środków przezwyciężenia spadku, czyli braku zainteresowania poznawczego uczniów.

Słowo „skuteczność” przetłumaczone z łaciny – „effectos” – oznacza wykonywanie działań, które mają przynieść pożądany rezultat. [1, 8 c.] Skuteczność lekcji ma następujące parametry:

- zrozumiałość materiałów edukacyjnych dla uczniów;
- umiejętność zastosowania wiedzy przez uczniów w praktyce;
- kształtowanie umiejętności na ten temat;
- dostępność pracy edukacyjnej w klasie;
- korekta wiedzy i umiejętności.

Nowoczesna lekcja ma na celu nie tylko kształtowanie ucznia ze zdefiniowaną wiedzą, umiejętnościami i umiejętnościami, ale także osobowości z ukształtowanymi ideałami moralnymi, kulturowymi, etycznymi, estetycznymi i obywatelskimi, do wykonywania tak rozległej pracy, aby zapewnić

odpowiednie sprzyjające warunki wymagany. Nauczyciel ma dziś swobodny dostęp do wyboru form, metod, technik i środków nauczania, najważniejszym warunkiem jest osiągnięcie założonych celów dydaktycznych, dlatego ustalenie i określenie celów i zadań jest pierwszym krokiem w podnoszeniu produktywności lekcji.

Najważniejszym czynnikiem efektywności lekcji jest aktywność lektora, ponieważ poziom kreatywności lektora jest bezpośrednio związany z wydajnością lekcji, od tego, jak oryginalnie i ciekawie lektor planuje i prowadzi lekcję, zależy od ilość i jakość wiedzy, jaką otrzymają studenci. Kreatywność nauczyciela to nie tylko dobrze rozwinięte kompetencje pedagogiczne, ale także otwartość na komunikację nauczyciela, jego progresywność, wszechwiedza, zdolności organizacyjne i chęć samodoskonalenia. Nauczyciel musi stale pracować nad zwiększaniem własnej erudycji i umiejętności. Nauczyciel jest dyrektorem, który musi jak najlepiej przemyśleć wszystkie szczegóły lekcji i jak najdokładniej odtworzyć je w praktycznych działaniach. Kolejnym aspektem skuteczności lekcji jest poprawa zaopatrzenia materialnego procesu uczenia się, to znaczy stosowanie różnych środków, ich kombinacji. Warto również pamiętać o korespondencji metod, technik i narzędzi do celów procesu edukacyjnego, a także uwzględniać wiek i cechy psychologiczne uczniów.

Dużą rolę odgrywa również zachęcenie uczniów do samodzielnej pracy, ponieważ samodzielność w rozwiązywaniu zadań edukacyjnych jest kluczem do ich świadomości, zrozumienia i zapamiętywania. Studenci muszą samodzielnie rozwiązywać przydzielone zadania, aby osiągnąć solidną asymilację wiedzy. Ponadto należy zwrócić uwagę na zdolności twórcze uczniów, wykazanie potencjału twórczego jest niezwykle ważne dla dziecka, rozwija jego myślenie i cechy osobiste.

Współczesny świat to innowacyjny postęp, który wpłynął na wszystkie sfery ludzkiej działalności, w tym pedagogikę. Innowacyjne technologie stały się skutecznym narzędziem modernizacji systemu edukacyjnego, ułatwiły i usprawniły proces nauczania, ponieważ stały się pełnoprawnym narzędziem uczenia się. Na lekcjach szkolnych wykorzystuje się wiele nowoczesnych technologii, m.in. komputery, tablety, tablice interaktywne, projektory, animacje slajdów itp. Wszystkie narzędzia stały się integralną częścią lekcji, która odpowiada za dźwiękowy i wizualny aspekt prowadzenia lekcji. Za pomocą tych urządzeń wielu nauczycieli demonstruje filmy edukacyjne, odtwarza nagrania audio, prezentacje, filmy pokazowe itp. Dlatego wykorzystanie technologii w klasie stało się nie narzędziem pomocniczym, ale koniecznością.

Warto wspomnieć o trafnym powiedzeniu słynnego amerykańskiego pedagoga i filozofa Johna Deweya:

„Jeśli dzisiaj będziemy uczyć dzieci tak, jak nas uczono wczoraj, jutro będziemy je okradać”.[4]

Najsukuteczniejszymi sposobami na zwiększenie efektywności lekcji są formy zabawowe, tworzą sytuacje wkomponowane w życie, budzą ciekawość dzieci i chęć do pracy; tworzenie sprzyjającej atmosfery w klasie, ten czynnik jest niezwykle ważny, ponieważ tło emocjonalne może zarówno poprawiać i aktywizować uczniów, jak i wywierać negatywny wpływ, gdy dziecko boi się lub nieśmiało pracować z innymi. Nauczyciel powinien zawsze monitorować ton emocjonalny na audytorium, powinien umieć wspierać, podnosić i normalizować kondycję uczniów tak, aby atmosfera na zajęciach była przyjemna. Od tego momentu następuje kolejny – praca w parach, w grupach. Ten rodzaj interakcji pomaga uczniom w normalnym komunikowaniu się ze sobą, sprzyja umiejętności pracy w zespole, szacunku i tolerancji dla opinii innych, dlatego przy prawidłowej organizacji tego typu pracy zapanuje sprzyjająca atmosfera w zespole. klasa.

Skuteczność lekcji można zapewnić na wiele sposobów, najważniejszym czynnikiem jest charakter interakcji nauczyciela z uczniami, ponieważ to, jak uczą się dzieci, zależy od tego, jak naucza nauczyciel. Zorganizowanie efektywnej lekcji w jednej z nietradycyjnych form jest doskonałym narzędziem do realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i psychologicznych, ponieważ łatwa i ciekawa forma nauczania niszczy bariery psychologiczne, podnosi poziom aktywności i zainteresowania poznawczego uczniów. Zmiana monotonnego otoczenia sprzyja zapamiętywaniu materiału metodą asocjacyjną. Nietradycyjne formy lekcji poszerzają granice działalności nauczyciela, pozwalają na kreatywne podejścia, a tym samym urozmaicają proces edukacyjny i zwiększają aktywność intelektualną uczniów. Dlatego czasami można usłyszeć dodatkowe nazwy lekcji nietradycyjnych, takie jak: autorska, kreatywna, niestandardowa, to wszystko za sprawą charakterystycznej cechy takich lekcji - indywidualnego i oryginalnego twórczego podejścia nauczyciela do zajęć edukacyjnych.

Список використаних джерел та літератури:

1. Антипова О., Рум'янцева Д., Паламарчук В. У пошуках нестандартного уроку. Рідна школа. 2009. №1. С. 65–69.
2. Губенко Л.Д. Нестандартні уроки в початковій школі. Початкова школа. 2006. №3. С. 15–16.
3. Лухтай Л. Нестандартний урок // Початкова школа;1992. С. 31-35.
4. <http://hmc.khorol.com.ua/vsi-publikacii2/navchannya2/poradi-psixologa2/shlyaxi-pidvishhennya-efektivnosti-uroku/>

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА УМОВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Дистанційне навчання є сукупністю інформаційно-комунікативних технологій та методик викладання без фізичної присутності здобувачів освіти як в синхронному, так і асинхронному режимах. Такий інтерактивний спосіб навчання передбачає використання засобів зв'язку, які забезпечують організацію та проведення занять за офіційним розкладом.

Тривалий час дистанційному навчанню не приділялась належна увага через переконання в його другорядності та посередньому рівні якості послуг. Такий тип освіти вважався притаманним для людей з обмеженими фізичними можливостями через їх неспроможність відвідувати очні заняття на регулярних засадах і практикувався у спеціалізованих навчальних закладах.

Історичний екскурс надає нам інформацію щодо «кореспондентського навчання» ще у дев'ятнадцятому столітті за допомогою листування, до чого пізніше долучили використання радіо та телебачення, що значно розширило навчальну аудиторію.

Першим офіційним навчальним закладом дистанційної освіти став британський Відкритий університет (Open University), який запропонував новий тип освіти за демократичною ціною.

Але справжнім проривом стала комп'ютеризація світу та поширення інтернету, що запровадило вебінари для навчання.

Офіційним визнанням дистанційної освіти став наказ №40 МОН України про затвердження «Положення про дистанційне навчання» від 21 січня 2004 року, яке було вдосконалено у 2013 році.

Якщо ми будемо говорити про сьогоднішнє, то online навчання є його характерною ознакою, відчутним поштовхом до чого стала небезпечна епідеміологічна ситуація, яка призвела до вимушеної ізоляції учасників освітнього процесу. Саме відсутність альтернативи та стислі терміни переходу на нові методичні та комунікаційні засади примусили інтенсифікувати впровадження online технологій, вивести їх на всесвітній рівень. Пройшовши таку масову апробацію, online навчання довело право на існування, продемонструвавши як переваги, так і недоліки.

На жаль, військові дії на території України змусили заклади освіти продовжити дистанційний режим роботи на невизначений термін.

Online навчання реалізується як у змішаному (коли воно комбінується із стаціонарним), так і у самостійному варіанті, коли воно є безальтернативним.

У першому випадку ми спостерігаємо майже ідеальні умови для роботи, які поєднують як безперешкодне спілкування з викладачем, так і залучення додаткових інформаційних ресурсів, які, як правило, є більш ілюстративними та інформативними. Поєднання живого спілкування, активного пояснення та або тестової перевірки знань за допомогою комп'ютерних технологій чи відео ресурсів гарантує високий рівень розуміння та адекватного сприйняття інформації.

Наявність тільки дистанційного навчання призводить до ряду проблем. Якщо розглядати систему вищої освіти, то практика довела, що найкраще реалізується в дистанційному форматі лекційний курс будь-якої дисципліни, який не потребує постійної інтерактивної співпраці викладача та студентів. Залучення функції демонстрації екрану нівелює виникнення методичних проблем. А якщо взяти до уваги можливість регулярного використання відео матеріалів, то переваги стають очевидними. На таких заняттях може бути присутньою велика кількість слухачів, є можливість запису лекційного матеріалу з його аудіо відтворенням у зручний час.

Але практичні заняття чи тестові зрізи викликають масові нарікання через недосконалість дистанційного потенціалу та недостатній рівень контролю з боку викладача за самостійністю виконання роботи.

Якщо підводити підсумки щодо результативності дистанційного навчання, то слід звернути увагу на такі позитивні моменти:

- раціональне використання часу, який не потрібно витратити на територіальні переміщення та спілкування з іншими учасниками навчального процесу у позаурочний час;
- безперервність навчального процесу;
- економію фінансових ресурсів через відсутність необхідності пересуватись населеним пунктом на навчання;
- можливість скористатись зручним графіком навчання, що є особливо актуальним для студентів, які працюють паралельно з отриманням освітянських послуг;
- наявність та доступність навчальних матеріалів як для індивідуальної, так і групової роботи;
- залучення віддалених фахівців для проведення групових лекцій;
- отримання індивідуальних консультацій чи оцінки письмової роботи за відсутності широкої аудиторії;
- оперативність отримання оцінки за контрольні роботи, які проводились у вигляді письмового тестування;

- велика інформаційна база щодо навчальних матеріалів, можливість її зміни та удосконалення.

Інтерактивне спілкування рівня «викладач:студент» базується на презентації теоретичного матеріалу, контролю його засвоєння, додатковому поясненню, якщо у цьому є потреба. І вже на такому етапі виникають певні проблеми через недосконалість зворотнього зв'язку, що призводить до недоцільних витрат часу, списування тощо.

Не такими ефективними є і групові форми навчання, хоча для них створено декілька базових можливостей: відеоконференції, чати, форуми та інші. Всі учасники дистанційного процесу зазначають, що спостерігається певне «прилаштування» мовленнєвих реакцій; проблемою є й утримування в зоні уваги віртуальних учасників групового спілкування, не кажучи вже про можливі технічні перешкоди на зразок відсутності швидкісного інтернету, зникнення електропостачання.

Особливо некомфортним є проведення заняття, під час якого деякі учасники не бажають увімкнути відеокамеру, ховаючись за довільною «аватаркою». Такий зворотній зв'язок є некомфортним і навіть дещо принизливим як для викладача, так і для студентів. Як правило, адміністратор конференції звертається з проханням увімкнути камери, але реакція не завжди є відповідною.

Тому стає зрозумілим, що дистанційне навчання висуває низку додаткових вимог до викладача, який повинен бути вже не тільки профільним фахівцем, а й активно долучитись до комп'ютерної грамотності, оволодіти необхідним технічним мінімумом для використання функцій типу демонстрації екрана, адекватної роботи з електронною поштою та іншими типами сучасного зв'язку.

Окремо слід зазначити виникнення проблем із організацією заходів, спрямованих на перевірку рівня володіння засвоєного матеріалу, що передбачає асинхронний режим спілкування. Якщо в аудиторному форматі викладач може завадити використанню заборонених джерел інформації, то в дистанційному форматі гарантувати самостійність виконання контрольних зрізів дуже важко, що може призвести до неадекватного оцінювання рівня знань.

Проблематичною є організація дистанційної навчально-педагогічної практики студентів в середніх загальноосвітніх закладах, коли обмежуються комунікативні ресурси, що ускладнює повноцінне набуття навичок і вмій, необхідних для подальшої професійної діяльності.

Викладачі також скаржаться на необхідність докладання значних зусиль, спрямованих на перевірку письмових робіт через швидку втомлюваність та повільну корекцію помилок.

Підтримуючи українську освіту під час воєнних дій, обумовлених російською агресією, надано безоплатний доступ до мобільних застосунків, спрямованих на вивчення іноземних мов: Drops, Duolingo, Preply, Ling App, UTalk, Mondly.

Слід зазначити, що платформа Duolingo акцентує увагу на письмовому аспекті іноземної мови, але пропонує багато різнорівневих курсів.

Безоплатну можливість покращити рівень володіння іноземною мовою пропонує Emeretis, базуючись на програмах сайтів багатьох університетів.

Освітня послуга з вивчення англійської мови надає платформа Prometheus, яку було створено у 2014 році. Студенти можуть не тільки удосконалити знання, а й отримати електронний сертифікат.

Користується популярністю і освітній проєкт EdEra (Education Era), який забезпечує слухачів не тільки лекціями, а і конспектами.

До уваги студентів представлені різноманітні відео матеріали, спрямовані на поглиблення знань з різних аспектів навчання англійської мови.

Тому як висновок ми можемо стверджувати, що досвід організації та проведення дистанційного навчання свідчить про те, що якість аудиторного освітнього процесу значно вища. Це демонструють і результати студентських опитувань, які доводять, що offline навчання є більш привабливим для молоді, яка гостро потребує соціалізації, живого спілкування, вільної комунікації.

Найкращим варіантом є поєднання стандартної та дистанційної освіти, що надає можливість використовувати переваги та максимально уникати недоліків обох систем.

Список використаних джерел та літератури

1. Головіна Ольга. День «X» настав: 6 порад від учительки, як налагодити дистанційне навчання з англійської мови: <https://nus.org.ua/articles/den-x-nastav-6-porad-vid-uchytelky-yak-nalagodyty-dystantsijne-navchannya-z-anglijskoyi-movy/>

2. Дерюгина И. В. Особенности дистанционного обучения английскому языку: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-izucheniya-yuridicheskogo-angliyskogo-yazyka/viewer>

3. Ірина Мозайкіна, Вікторія Мікаєлян, Кондратюк А.Л. Групові форми комунікації у системі дистанційного навчання іноземних мов у ЗВО: <https://dspace.vnmu.edu.ua/handle/123456789/4193?locale-attribute=en>

Ольга Малишко, Тетяна Недашківська

ODGRYWANIE ROLE JAKO ŚRODEK ZWIĘKSZAJĄCY EFEKTYWNOŚĆ PROCESU EDUKACYJNEGO NA LEKCJACH JĘZYKA POLSKIEGO

Gra jest jednym z wielu sposobów usprawnienia procesu edukacyjnego w metodyce nauczania języków obcych, w tym polskiego. Różne gry są interesujące dla nauczycieli języków, ponieważ mogą być wykorzystywane nie tylko jako element edukacyjny, ale także jako środek odprężenia psychicznego i motywacji do nauki.

Gra fabularna była przedmiotem badań wielu zagranicznych metodologów, takich jak J. Budden [3], J. Revell [4], O. B. Tarnopolski [2], O. I. Bliznyuk, L. S. Panova [1] i inni. Wśród polskich badaczy kwestia ta nie była tak szeroko rozważana.

Celem artykułu jest zbadanie znaczenia gier fabularnych na lekcjach języka polskiego.

Gry z jednej strony pomagają pogłębić i utrwalić zdobytą już wiedzę i umiejętności, z drugiej rozwijają umiejętność zbiorowego działania, samodzielności w znajdowaniu wyjścia z problematycznych sytuacji. Naszym zdaniem gry naprawdę poprawiają mówienie, słownictwo i rozumienie ze słuchu.

Podczas gry fabularnej uczeń może spróbować swoich sił w różnych rolach, nauczyć się dostosowywać do warunków gry i charakterów różnych postaci. Bardziej aktywni uczniowie mogą w ten sposób pokazać swój potencjał twórczy. Odgrywanie ról daje szansę spojrzenia na świat z innej perspektywy, co z kolei wzbogaca wewnętrzny świat dziecka.

Aby dzieci mogły aktywnie wykorzystywać język polski na lekcjach do komunikowania się, należy stworzyć im wszystkie niezbędne warunki i zmotywować je do mówienia. Odgrywanie ról nie tylko pomaga zainteresować uczniów używaniem języka do komunikowania się, ale także rozwija kreatywność.

Gra fabularna jest formą uczenia się, w której uczestniczy grupa osób, z których każda ma do odegrania rolę. W trakcie zabawy wykorzystywane są sytuacje, które mają miejsce w prawdziwym życiu, w szczególności w działalności zawodowej. Przygotowując się do odgrywania ról, nauczyciel powinien symulować sytuację, biorąc pod uwagę poziom przygotowania uczniów, temat i cel lekcji, a także specyficzne okoliczności.

Jedną z technik wykorzystania gier fabularnych jest wykorzystanie kart sytuacyjnych. Karty te powinny zawierać informacje o konkretnej sytuacji. Dla przykładu weźmy następującą sytuację dla dwóch uczestników: zwykła osoba przychodzi do kancelarii i musi umówić się na spotkanie ze swoim prawnikiem. Spotkanie zostanie zorganizowane przez sekretarza. Na drugiej stronie karty należy wskazać rolę, jaką ten lub inny student powinien pełnić w danej sytuacji klienta lub sekretarki. W zależności od poziomu znajomości języka polskiego przez uczniów, informacje na kartach mogą się różnić: mogą to być dosłowne zwroty, części zwrotów lub tylko przybliżony opis sytuacji. Przykład takiej karty sytuacyjnej (Tabela 1):

Instrukcja: Umawiasz się na spotkanie ze swoim adwokatem. Musisz to zrobić przez sekretarkę.

1. Pozdrów sekretarkę.
2. Wyjaśnij, że chcesz spotkać się ze swoim adwokatem.
3. Powiedz, dlaczego chcesz się spotkać.
4. Wymień swoje dostępne godziny.
5. Zapytaj sekretarkę, kiedy pełnomocnik jest dostępny.
6. Zapytaj, czy sekretarka potrzebuje innych informacji.
7. Podziękuj sekretarce za pomoc.

Tabela 1

W młodszych klasach, gdy nauka słownictwa dopiero się rozpoczyna, można zastosować metodę opisu. Na przykład grę fabularną można przedstawić w następującej sytuacji: jeden uczeń to osoba w nieznanym mieście, która umówiła się na spotkanie ze swoim przyjacielem i nie może go znaleźć. Drugi uczeń to osoba, która zgodnie z opisem ma pomóc. Można tu zastosować różne opisy. Może to być zarówno opis wyglądu osoby, jak i wskazanie, gdzie znajduje się to lub inne miejsce. Przykładowe pytania: Ile ma lat? W co on jest ubrany? Jaki jest jego wzrost? Jakiego koloru są jego włosy? Jak dostać się do kawiarni? Gdzie jest najbliższe kino? itp.

Starszym klasom można zaproponować grę „Dyskusja między ukraińskimi i polskimi rówieśnikami”. W tej grze fabularnej klasę należy podzielić na dwie grupy: jedna grupa wcieli się w rolę uczniów z Ukrainy, druga grupa – goście z Polski. Zespoły powinny zadać sobie nawzajem pytania (każdy uczeń powinien wziąć udział – zadać przynajmniej jedno pytanie i udzielić przynajmniej jednej odpowiedzi) na temat położenia geograficznego kraju, jego powierzchni, stolicy, ludności, tradycji i praw. Taka gra jest idealna do utrwalenia, gdy uczniowie poznali już podstawowe informacje o Polsce i jej tradycjach.

Pytania, które dzieci mogą sobie zadać:

- 1) Z jakimi krajami graniczy Ukraina (Polska)?

- 2) Jaki jest obszar twojego kraju?
- 3) Jaki jest jego klimat?
- 4) Jakie są jego główne zasoby mineralne?
- 5) Jaka jest jego topografia?
- 6) Jakie są główne rzeki twojego kraju? Jak długo trwają?
- 7) Jaka jest stolica Twojego kraju? Jego główne ośrodki gospodarcze i kulturalne?
- 8) Jaka jest populacja twojego kraju?
- 9) Opowiedz mi o herbie swojego kraju.
- 10) Co wiesz o jego fladze?
- 11) Co wiesz o systemie politycznym swojego kraju?
- 12) Jakie są główne okresy historyczne w twoim kraju?
- 13) Jakie zabytki Kijowa (Warszawy) polecacie nam zobaczyć?
- 14) Opowiedz o swoim ulubionym zabytku swojego rodzinnego miasta.
- 15) Jakie branże są najbardziej rozwinięte w Twoim kraju?
- 16) Jakie problemy środowiskowe ma twój kraj?

Podczas dyskusji uczniowie mogą swobodnie korzystać z różnych tablic informacyjnych, które zawierają dane dotyczące klimatu, topografii, ludności, minerałów itp. Polski i Ukrainy. Aby jak najlepiej zanurzyć się w atmosferę, można wykorzystać zdjęcia zabytków Warszawy i Kijowa, wywiesić flagi i herby państw.

Gra jest technologią pedagogiczną przyszłości, ale wprowadzając gry do edukacji, należy wziąć pod uwagę możliwe zagrożenia i ograniczenia gry. Przyzwyczajeni do ciągłej zabawy, młodszy uczniowie, po przejściu do szkoły średniej, nie uczą się dobrze materiału na lekcjach, słuchają nauczycieli bez zainteresowania, czekają na momenty gry. Dlatego konieczne jest stosowanie technologii gier w szkole podstawowej w sposób dozowany, wyrażający się językiem potocznym.

Gra fabularna pomaga rozwijać umiejętności komunikacyjne, pozwala dzielić się pewnymi doświadczeniami, zdobywać nową wiedzę, utrwaląc zdobytą wiedzę, uczyć się prawidłowej oceny sytuacji, poprawia spostrzegawczość, pamięć, wyobraźnię, zdolności twórcze, a także nabywa takie cechy jak: pewność siebie, aktywność, uważność, odpowiedzialność, dyscyplina itp. Ponadto gry fabularne mają również ogromną wartość metodyczną, ponieważ są interesujące nie tylko dla uczniów, ale także dla nauczyciela. Dlatego włączenie gier fabularnych w proces nauki języka polskiego jest niezwykle obiecujące.

Список використаних джерел та літератури:

1. Близнюк О. І., Панова Л. С. Ігри у навчанні іноземних мов: Посібник для вчителів. К.: Освіта, 1997.
2. Тарнопольський О. Б. Рольові ігри як засіб моделювання майбутньої професійної діяльності у мовній та позамовній підготовці студентів вишів. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2012_101/Tarnop.pdf (дата звернення: 08.11.2022).
3. Budden J. «Role play», British Council, 2004. URL: <http://www.teachenglish.org.uk/think/articles/role-play> (дата звернення: 08.11.2022).
4. Revell J. Teaching Techniques for Communicative English. Collins, 2014.

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПОНЯТТЯ В КАРТИНІ СВІТУ ПОКОЛІНЬ Y і Z (ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ)

Феномен поколінь є основним генетичним фактором динаміки історичного розвитку [8]. Дослідження взаємодії сил, що з ним пов'язані, – завдання, без якого неможливо правильно зрозуміти природу цього розвитку.

Однією з головних проблем соціуму є відсутність загальної міжпоколінської мови для передачі знань та досвіду. Тобто система наступності між поколіннями як значущих соціальних груп, так і народу в цілому не сформована на належному рівні. А в результаті – погане відтворення наукових, управлінських кадрів через ті самі проблеми духовного й інтелектуального зв'язку між людьми різного віку та цінностей.

Система значень різних понять, виражених вербально, змінюється разом із зовнішніми умовами, тому дедалі більшої актуальності набувають дослідження мовної свідомості (О. Залевська, Ю. Караулов, З. Попова, І. Стернін, Р. Фрумкіна, Ф. Бацевич, Т. Недашківська, О. Загородня, Л. Кушмар та ін.). Виділяючи окремі домени картини світу, дослідники відтворюють фрагменти сприйняття певних реалій, наприклад, бачення, сформоване економічною лексикою, термінологією державного управління, дискурсом реклами, соціально-політичної сфери тощо. Сфера морально-етичних понять відрізняється значним обсягом та незамкненістю, тому навіть дослідження її фрагментів забезпечують широкі можливості для вивчення, між тим саме вона лишається осторонь уваги психолінгвістів, а надто в експериментальному підході, коли інформантами є представники поколінь Y і Z [9; 10]. Цим зумовлені актуальність і новизна нашої роботи.

Асоціативний експеримент дає багатий матеріал для досліджень, що дозволяє виявити як загальнолюдські характеристики вільних асоціацій, так і специфіку зв'язків між словами. У таких дослідженнях важлива не новизна відкриття (якого може бути), а сам факт відповідності результатів асоціативного експерименту загальновідомим культурним традиціям того чи іншого народу.

Асоціативний експеримент фіксує існування системи, яка утворюється як деякий кінцевий результат психофізіологічної діяльності. Також відома приналежність асоціативних зв'язків свідомості: асоціативне поле, отримане під час експерименту, що складається з

реакцій, асоційованих інформантами зі словами-стимулами, є зовнішньою формою існування образів свідомості [7].

Слово-стимул при асоціативному експерименті постає як імпульс, який запускає процес активізації в мережі і приводить в передмовну готовність значну її ділянку, в результаті чого інформант вербалізує один з вузлів, що перебуває в передмовній готовності [3].

У нашому вільному асоціативному експерименті брали участь 200 осіб, половина яких належить до покоління Y, половина – до покоління Z, відповідно студентів закладів вищої освіти та школярів. Важливе завдання дослідження – вивчити ціннісно значущі поняття, що віддзеркалюють особливості мислення та моделі поведінки мовців. Виходячи з того, що інформантами були представники поколінь, морально-етичне обличчя яких сформоване значною мірою в школі, ми проаналізували шкільну програму курсу українсько та зарубіжної літератур, які значною мірою спрямовані на виховання сучасного громадянина. Для проведення підготовчого експерименту було відібрано 84 поняття морально-етичної сфери, з яких в результаті опитування 58 осіб з поколінь Y та Z за ціннісною шкалою (важливо / байдуже / неважливо) ми відібрали 30 стимулів з максимальними показниками значущості для опитаних:

1) особистість, 2) спілкування, 3) почуття власного гідності, 4) мрія, 5) борг, 6) культура, 7) ідеал, 8) кохання, 9) інтерес, 10) самооцінка, 11) сила волі, 12) прагнення, 13) повага, 14) досягнення, 15) самовиховання, 16) довіра, 17) раціональне мислення, 18) покликання, 19) дружба, 20) самовдосконалення,

21) потенціал, 22) відповідальність, 23) самоповага, 24) індивідуальність, 25) приклад, 26) самоосвіта, 27) ідея, 28) герой, 29) стиль, 30) професія.

Ми отримали близько 6000 реакцій та асоціативних зв'язків на 30 слів-стимулів від представників двох поколінь.

Зазвичай структуру асоціативних полів представляють як співвідношення ядра і периферії [4]. Ядро – це сукупність реакцій на кожен стимул, коефіцієнт яких відповідає показнику, розрахованому за формулою: сума найчастіших реакцій на кожен стимул із тестованих, поділена на кількість стимулів [2, с. 53–61]. Такий розрахунок показав, що в нашому випадку показником частотності для віднесення реакції до ядерних є 12. Реакції з нижчим коефіцієнтом відносяться до периферії, хоча частину з них з показниками 10–11 можна віднести до межових, оскільки розширення кола інформантів, імовірно, може змінити ситуацію.

Робота над відтворенням асоціативних полів стимулів показала, що дві групи інформантів виявили спільне та відмінне в асоціюванні. У

представників покоління Y асоціативні поля 16 стимулів мають ядро, тоді як у групі покоління Z таких асоціативних полів 14.

Наведемо приклади.

Покоління Y

Особистість – людина (14, тут і далі цифрами позначено частотність реакції); я (10); індивідуальність (9); розвинена (7); харизма (4); яскрава (4); характер (3); цілісність (3); культ (3); сильна (3); зростання (3); думка (3); формування (3); незалежна (2); авторитет (2); двоособистість (2); суб'єкт (2); самовпевненість (2); впевненість (2); сила, ідеал, непересічний, паспорт, самотність, ціле, один, теорія, зовнішність, обличчя, відкрита, мерзота, особливість, висока, світ, дерево, аура, гарна, важлива, прояв.

Покоління Z

Особистість – людина (20), я (22), сильна (5), індивідуальність (7), сила (5), мама (3), думка (3), індивідуальний (3), свобода (3), характер (3), зростання (2), дерево, впевненість, енергетика, самоаналіз, моя, інтерес, індивід, самовираження, кар'єристка, система, їжа, власна думка, високоосвічена, боротьба, унікальність, відома, розвиток, один, особлива, креатор, голова, успіх, розум, самосприйняття.

Яскраво виражене ядро (у понад 20% інформантів) у зетів, хоча ядерна реакція спільна – людина, також вони відповідно до характеристики покоління індивідуалізовані: у ядрі з найвищим коефіцієнтом частотності реакція я.

Покоління Y

Борг – відповідальність (26); Батьківщина (8); потрібно повернути (6); обов'язок (5); батьки (4); зобов'язання (4); картки (4); армія (4); перед собою (4); гроші (4); перед країною (4); кредит (4); тягар (3); громадянство (3); боржник (2); почуття (2); справа, виплатити, сумлінно, патріотизм, совість, сплата, закритий, погано, хвіст, проблеми, не беру, тривога, сім'я, перед близькими, два, карма, гравець, розписка.

Покоління Z

Борг – гроші (30), обов'язок (7), Батьківщина (5), відповідальність (5), важко (5), батьки (4), кредит (3), віддати (3), повернути (3), грошовий (2), подружній (2), ноша (2), Вітчизна (2), не брати (2), негатив (2), робота (2), неприємність, друг, не красиво, не твоє, небажано, поверніть, друзі, відносність, навчання, зелень, у минулому, якір, чорний, відразу, бажання, нікому не повинен, собі, страх, не підвести, перешкода, є.

Ядро асоціативних полів стимулу Борг виразне в обох полях, проте реакції зовсім різні: якщо ігреки відчувають відповідальність, то для зетів

це гроші. Відповідно ці реакції перебувають на периферії асоціативних полів з близькими коефіцієнтами – 4 та 5.

Зіставлення асоціативних полів стимулів зі сформованим ядром асоціативного значення виявляє, що ядерні реакції можуть бути як однаковими для двох груп інформантів, так і подібними і навіть різними, що виявляє специфіку сприймання представників поколінь Y і Z.

Сконструйовані в результаті опрацювання матеріалів експерименту асоціативні поля можуть мати реакції з такими показниками, які для нашого дослідження, як було показано вище, не можуть вважатися ядерними, але мають близький коефіцієнт – 10–11. Цілком імовірно, що розширення кола інформантів може призвести до потрапляння таких стимулів до груп полів зі сформованим ядром, хоча не можна викреслити також протилежний варіант.

Покоління Y у групі наших опитаних так асоціює на низку стимулів, асоціативні поля яких не мають сформованого ядра.

Ідеал – недосяжність (10), людина (7); приклад (6); не існує (6); краси (5); перфекціоніст (4); хлопець (4); прагнення (4); досягається (3); актриса (3); чоловік (3); досконалість (2); я (2); кохання (2); мама (2); письменник (2); стандарт (2); найкращий (2); машина, виробляти, світло, Всевишній, сьйво, заздрість, особистість, Висоцький, сестра, досягнуто, сарказм, жінка, вершина, успіх, ілюзія, достаток, Іліада, геній, кумир, святість, наслідування, ідеологія, надихати, вірність, кумир, мораль, комунізм, зірка, пропорції, нерозуміння, втілювати, The Beatles.

Для **Покоління Z** прикладом асоціативного поля межового типу може слугувати такий.

Інтерес – хобі (10), книги (9), життя (8), знання (4), людина (3), малювати (3), пізнавати (3), робота (3), навчання (2), флірт (2), до всього (2), гра (2), захоплення (2), розвиток (2), танець (2), залученість (2), до нового (2), знак питання (2), симпатія, нав'язливий, втрачений, загадка, фізіологічний, краса, різнобічний, наука, пошук нового, взаємний, тести, новизна, кава, потреба, секс, особистий, проект, особливість, втрачений, журнал, техніка, подорожі, невідоме, привабливість, творчість, дія, історія, зацікавленість, прикольно, іскра, креативність, справа, жовтий, цікавість, яскравий, щастя, здригання.

Варто зауважити, що асоціативні поля межового типу мають різні для двох груп опитаних стимули, що свідчить про суттєву розбіжність в асоціюванні зетів та ігреків.

Звернемося до прикладів асоціативних полів, у яких відсутнє ядро асоціативного значення. Зазвичай вважають, що це свідчить про специфіку

сприймання мовцями стимульних слів і словосполучень, про недостатнє розуміння позначуваних ними понять [6].

Покоління Y

Мрія – здійснення (8); ціль (7); нездійсненна (6); заповітна (5); подорожі (4); дія (4); успіх (4); здійснити (3); велика (3); диво (3); щастя (3); спадщина (3); майбутнє (2); божевільна (2); далека (2); реальна (2); шлях (2); квартира 2); побачити світ (2); працю (2); екзамени, веселка, океан, Кіпр, студія, будинок, бажання, фантазія, край, море, літати, космос, зірка, тред, робити, прагнення, збуватися, юнацька, міраж, робота, матеріальна, позамежна, гроші, результат, образ, самообман, полетіти, книга, хмари, Греція, президент, йти, dream.

Покоління Z

Культура – мистецтво (6), поведінка (6), Україна (5), виховання (4), суспільство (4), мови (3), субкультура (2), театр (2), нація (2), музика (2), вихованість (2), народність (2), інтерес (2), архітектура (2), етикет (2), країна (2), музика (2), книга (2), танці (2), мова, соціум, краса, правила, людство, шоу, вишиванка, світогляд, слово, дім, живопис, занепад, врятує мир, народ, пам'ятки, козак, чаювання, моральні цінності, пісня, причетність, взаємодія, візуалізація, спілкування, європейська, зникає, специфічна, розвиток, радянська, історія, просвітлення, різноманітність, мати, навчання, світ, поп, реп, їжа, молодь, університет, фарби, освіченість, Захід, свято, парад, куріння, грамотність.

Очевидно, ще одним підтвердженням того, що покоління Y і Z недостатньо готові до життя в соціумі та обирають віртуальний світ, є наведені асоціативні поля. Для попередніх поколінь поняття кохання, дружби, мрії були більшою мірою пов'язані зі спілкуванням з іншими людьми. В наведених асоціативних полях реакції переважно представлені абстрактними іменниками, слова ж, які називали б суб'єктів чи об'єктів почуттів майже не представлені. Асоціативні поля виявляють своєрідність сприймання представниками обох поколінь низки понять морально-етичної сфери.

Таким чином, асоціативні поля стимулів морально-етичної сфери можуть мати різну структуру: із сформованим ядром, межового типу (ядро повною мірою не сформоване) та з несформованим ядром. До кожного з цих типів асоціативних полів потрапляють різні стимули, на які реагували інформанти поколінь Y і Z. Констатуємо, що збіг для асоціативних полів зі сформованим ядром (однакові найчастотніші реакції) становить 10%, для асоціативних полів межового типу – 13,5%, для асоціативних полів з несформованим ядром – близько 7%. Це свідчить про суттєву різницю у

сприйманні представниками поколінь Y і Z фрагмента картини світу, представленого поняттями морально-етичної сфери.

Мовці кожного покоління формують власне розуміння відомих понять, яке виражається в асоціативному значенні слова – ядрі асоціативного поля [6].

Зіставлення лексичного й асоціативного значень дозволяє виявити трансформацію семантики слова, відтворити зсуви, що відбуваються в ній. З цією метою ми провели зіставлення словникових тлумачень слів-стимулів [1] з отриманими асоціативними значеннями. За допомогою компонентного аналізу лексичних значень було виявлено ключові семи, з якими зіставлялися найчастотніші реакції, отримані в результаті вільного асоціативного експерименту. Словосполучення не потрапили до зіставлення, оскільки аналіз їхніх компонентів не є компонентним аналізом лексичного значення.

Випадками збігу між лексичними й асоціативними значеннями вважаємо однакове чи подібне (наприклад, синонімічне) вербальне вираження компонентів лексичного значення та ядерних реакцій асоціативного поля. В разі відсутності ядра враховуємо найчастотнішу реакцію, хоч у таких випадках лише умовно вживаємо поняття асоціативного значення. Повний збіг з урахуванням обидвох груп відзначаємо лише для трьох стимулів – особистість, покликання, індивідуальність. Це лише 11% випадків.

Частковий збіг відзначаємо у тому разі, коли асоціативне значення ширше або вужче за лексичне, оскільки в асоціативному неможливо виділити варіанти, тоді як в лексичному лексико-семантичні варіанти чітко розмежовані автором тлумачного словника. Наприклад, наші інформанти вузько розуміють стимули спілкування, яке для них обмежене колом друзів, стиль, що для них важливий лише щодо одягу та моди, а лексичне значення відповідних слів більш широке. Умовне асоціативне значення стимулів кохання та самовиховання ширше за лексичне значення, реакції інформантів, перебуваючи в межах лексичного значення розсувають їх, включаючи дотичні поняття, відповідно, ніжність, щастя тепло тощо та дисципліна, сила волі, книги та ін. Частковий збіг визначено в 48% випадків.

Розбіжність визначаємо в разі такого вербального вираження ключових сем лексичного значення та найчастотніших реакцій асоціативного поля, що спільність смислів відсутня або проявляється на віддаленій периферії, як-от: досягнення – робота, ціль або ідея – фікс, креатив, лампочка. Проте саме такі випадки подекуди яскраво виражають специфіку поколінь Y і Z, представники яких цінують власні досягнення в

роботі, яка є для ігреків ціллію існування, а зети це поки недостатньо усвідомили. Креатив необхідний для занурених у технологічний світ зетів, а один із малюнків лампочки в нетрях інтернету вже прямо асоціюється дітьми як символ певної ідеї. Кількість випадків розбіжності між лексичними й асоціативними значеннями становить 26%.

У 15% стимулів при зіставленні лексичного й асоціативного значень двох груп інформантів виявлено різні результати стосовно збігів / розбіжностей.

Аналіз результатів проведеного вільного асоціативного експерименту зі стимулами морально-етичної сфери показує, що в переважній більшості асоціативні значення не збігаються з лексичними. Якщо вважати, що збіги та розбіжності є результатом усвідомлення стимулів нашими інформантами, то частковий збіг виявляє зону процесу, тобто «живих» змін у семантиці. Динаміка таких змін неочікувано швидка, і жоден сучасний тлумачний повною мірою не відображає сучасну картину світу мовців [5, с. 65]. Сумарно зона трансформації семантики, як показує наш експеримент, становить 63%, а невідповідність лексичного й асоціативного значень разом із зоною розбіжності – 89%.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в збільшенні стимульного списку та розширенні кола інформантів. Мовна картина світу поколінь Y і Z суттєво впливає й у подальшому впливатиме на розвиток суспільства, тому її дослідження залишатиметься актуальним і надалі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови /Укладач і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1736 с.
2. Горошко Е. Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента. М. – Харьков: Ра-Каравелла, 2001. 320 с.
3. Дмитрюк Н. Национально-культурная специфика вербальных ассоциаций. Автореф. дисс. ... канд. филолог. наук. М., 1985. 22 с.
4. Караулов Ю. Ассоциативная грамматика русского языка. М.: «Русский язык», 1993. 330 с.
5. Недашківська Т. Семантична конструкція асоціативного поля (на матеріалі вільного асоціативного експерименту). Психолінгвістика. 2011. № 7. С. 126–134.
6. Недашківська Т. Морально-етичний фрагмент асоціативного портрета працівника культури на Поліссі. Митець – культура – виміри часу: Міжнародні наукові читання 2017 в Музеї Бориса Лятошинського в Житомирі. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2017. С. 47–67.

7. Сазонова Т. Моделирование процессов идентификации слова человеком: психолингвистический подход. Тверь: Твер. гос. ун-т, 2000. 134 с.
8. Тверге Дж. М. Поколение I. М.: Рипол Классик, 2019. 464 с.
9. GenY. URL: <https://www.sparksandhoney.com/gen-z> (дата звернения 20.11.2021).
10. GenZ will be larger and more influential than millenials. URL: <https://www.goldmansachs.com/insights/pages/macroeconomic-insights-folder/what-if-i-told-you/report.pdf> (дата звернения 20.11.2021).

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДІВ ПОЕЗІЇ Л. УКРАЇНКИ «НАДІЯ»

Творчість Лесі Українки, завдяки красі, розмаїттю тем та психологічній глибині, по праву займає вагоме місце не лише в українській, але і в світовій літературі. Саме тому її роботи були перекладені багатьма мовами світу, зокрема англійською, німецькою, польською, італійською, російською, французькою, угорською. Доробок англомовних перекладачів Лесі Українки робить чи не найбільш вагомий внесок у справу ознайомлення світової спільноти з творчістю поетеси, адже англійська мова є однією з найбільш поширених мов світу. Поезією майстрині слова цікавились англійські, канадські, американські перекладачі (Карл Ерих Бехгофер Робертс, Персіваль Канді, Вотсон Кіркконнел, Гледіс Еванс, Флоренс Лайвсей, Віра Річ), а також етнічні українці, які народились чи жили в англомовних країнах (Костянтин Андрусишин, Іван Вив'юрський (Джон Вир), Марія Скрипник та інші). Серед найбільш вагомих англомовних перекладів є збірки Персівала Канді "Spirit of Flame. A Collection of the Works of Lesya Ukrainka" (1950), Віри Річ "Lesya Ukrainka Life and Work. Selected Works" (1968), Гледіс Еванс "Hope: selected poetry" (1975).

Однією із найбільш відомих поезій Лесі Українки є вірш «Надія», яким відкривається перша збірка поетеси «На крилах пісень» 1904 р. В автобіографії 1930 р. Олена Пчілка згадувала про цей твір так: «Лесин перший вірш був: "Ні долі, ні волі у мене нема, зосталася тільки надія одна, надія вернутися знов на Вкраїну". Сама Леся казала, що написала цього вірша в Луцьку під впливом враження від арешту і заслання тітки Олени Антонівни Косач, яку Леся дуже любила і шанувала. [1, с. 580].

Англійською мовою першу поетичну роботу Лесі Українки перекладали в різний час Персіваль Канді, Гледіс Еванс та Татяна Серафін. Персіваль Канді – канадський перекладач, популяризатор української літератури. Канді переклав 28 творів Лесі Українки. Він перекладав також поезію І. Франка, Т. Шевченка та оповідання М. Вовчка, О. Кобилянської, М. Коцюбинського, став автором ґрунтовних праць про життя й творчість Івана Франка, Лесі Українки, Марка Вовчка.

Гледіс Еванс – британський перекладач. Перекладала твори українських письменників і поетів (Леся Українка, Максим Рильський, Павло Тичина). Автор перекладу «Лісової пісні» Л. Українки та збірки поезій «Hope: selected poetry».

Татьяна Серафін – американський журналіст українського походження, викладач, перекладач поезії Л. Українки.

Переклад поезії вимагає особливої уваги до форми та внутрішнього наповнення твору. Необхідно передати ритм та риму, не втрачаючи при цьому стилю, художньої виразності та духу оригіналу, зберегти національні особливості та бути зрозумілим для іноземного читача. Це ускладнюється відмінностями у організації мови оригіналу та перекладу, у поетичних традиціях різних країн. Нерідко перекладачу доводиться вибирати між точністю перекладу та його виразністю і милозвучністю.

В.С. Виноградов звертає увагу на подібність зовнішніх і внутрішніх складових будови поетичного твору при його перекладі на іноземну мову. Зовнішня складова включає відповідність назви, кількості строф та рядків (еквілінеарність) у оригіналі та перекладі, повторення строф чи рядків, збереження ритму (еквіритмічність), однакові рими та типи римування. Внутрішня складова пов'язана з темою, змістом, художніми образами, тропами, синтаксисом, стилістикою та фонетичними особливостями твору. [2]

Розглянемо відповідність внутрішньої та зовнішньої структури у оригіналі та перекладах поезії Л. Українки «Надія» англійською мовою Персівалем Канді, Гледіс Еванс та Татьяною Серафін.

Назва вірша у оригіналі («Надія») збігається з дослівним перекладом у всіх трьох перекладачів («Норе»).

Перекладачі дотримуються принципу еквілінеарності перекладу, тобто зберігають кількість строф та рядків вірша, при цьому повністю повторюючи перші та останні два рядки. Всі переклади відтворюють оригінальну строфічну будову вірша – дистих. Однак римування та ритм цих строф різняться у різних перекладачів.

Леся Українка використовує парний тип римування aa bb та поєднання окситонної (чоловічої) рими з парокситонною (жіночою). Чоловіча рима створює ефект чіткого, лаконічного висловлювання, в той час як жіноча, навпаки, більш м'якого. Вірш написаний чотиристопним амфібрахієм.

Ні доли, ні волі у мене нема,

Зосталася тільки надія одна:

a – a (чоловіча рима) ◡ – ◡/◡ – ◡/◡ – ◡/◡ –

Надія вернись ще раз на Вкраїну,

Поглянуть іще раз на рідну країну,

b – b (жіноча рима) ◡ – ◡/◡ – ◡/◡ – ◡/◡ – ◡

Поглянуть іще раз на синій Дніпро, —

Там жити чи вмерти, мені все одно;
 с – с (чоловіча рима)
Поглянуть іще раз на степ, могилкі́,
Востаннє згадати палкії гадкі́...
 d – d (чоловіча рима)
Ні долі, ні волі у мене нема,
Зосталася тільки надія одна.[1, с.90]

Канадський перекладач Персіваль Канді та британський Гледіс Еванс зберігають принцип римування aa bb та використовують у всіх рядках чоловічу риму, більш звичну для англомовної поезії через відносно невелику кількість слів, що мають наголос на передостанньому складі.

П. Канді звертається при перекладі до п'ятистопного ямбу, найбільш популярного в класичній англійській поезії. Гледіс Еванс же, услід за автором, використовує чотиристопний амфібрахій з подекуди усіченою останньою стопою, зберігаючи розмірений, повільно плинний, вдумливий ритм.

HOPE

(1947, translated by Percival Cundy)

No more can I call liberty my own,
 To me there's naught remains but hope alone.

U -/U -/- -/U U/U -

U -/U -/U -/U -/U -

The hope to see once more my loved Ukraine.
 To come back to my native land again.
 To gaze once more on Dnieper's azure wave –
 I care not if alive or in the grave.
 To view the steppe, its ancient funeral mounds,
 To sense the ardent strength which there abounds....
 No more can I call liberty my own,
 To me there's naught remains but hope alone.[3, с. 57]

HOPE

(1975, translated by Gladys Evans)

No freedom have I, my good fortune has flown,
 A lone hope is left, the one thing that I own.

U - U/ U - U/U - U/U -

U - U/ U - U/U - U/U -

The hope of returning once more to Ukraine,
 To feast longing eyes on my homelands again,
 To feast longing eyes on the Dnieper's rich blues,

And there live or perish, whatever ensues;
 Feast my eyes on the steppe and the grave mounds I love,
 Recall ardent thoughts and the dreams I once wove.
 No freedom have I, my good fortune has flown,
 A lone hope is left, the one thing that I own.[4, c.13]

Американський перекладач творчості Л. Українки Татяна Серафін відмовилась від римування та чіткого ритму вірша, надаючи перевагу верлібру. Вона чергує довгі та короткі строки, роблячи мову більш уривчастою, швидкою та виразною.

HOPE

(2014, translated by Tatiana Serafin)

I am neither destiny nor desire,
 A single hope alone:
 The hope to return once more to Ukraine,
 To glance one last time on my own land,
 To glance once again on the Dniepr blue,—
 Whether I live or I die;
 To glance once again on the steppe, the tombs,
 Remember those dazzling dreams....
 I am neither destiny nor desire,
 A single hope alone. [5]

Отже, серед досліджуваних перекладачів лише Гледіс Еванс дотримується принципу еквіритмічності, відображаючи ритм оригінального твору.

Обробка перекладачами внутрішньої будови вірша «Надія» також різниться. При збереженні основної теми – туги за рідною країною та надії її побачити – по різному сприймаються деталі поезії.

По різному трактується повторювана строфа, що містить головну думку вірша. Леся Українка відкриває та закриває вірш строфою про відсутність долі (тобто бажаного, щасливого життя) і волі (свободи) та надію, що в неї залишилась. Персіваль Канді згадує лише про неможливість назвати волю, свободу («liberty») своєю та відсутність усього, крім надії. Татяна Серафін трактує слово «доля» як «destiny», що має значення майбутнього або сили, що контролює майбутнє людини, а слово «воля» як «desire», сильне, нездоланне бажання чого-небудь, тобто говорить про відсутність призначення судьби та бажань. Крім того,

американська перекладачка заперечує не наявність волі та долі, а своє ототожнення з ними («I am neither destiny nor desire»). Переклад цієї строфи Гледіс Еванс найбільш близький до оригіналу як за наявністю понять воля і доля, так і за їх трактуванням (як «freedom» – свобода та «good fortune» – удача, щастя). В процесі перекладу, крім зміни понять, через фіксований порядок слів в англійській мові втрачається також стилістична особливість інверсії у рядках Л. Українки.

Серед синтаксичних стилістичних прийомів автор використовує анафору «поглянуть іще раз» в трьох рядках твору, що інтенсифікує відчуття туги за краєвидами рідної країни та бажання їх побачити. Татяна Серафін та Гледіс Еванс зберігають повтори у цих рядках, дещо їх змінюючи заради збереження ритму. «Поглянуть» Лесі Українки перекладаються у Т. Серафін як «to glance» - кинути швидкий погляд, тоді як «іще раз» перекладається як прямо – «once again», так і з перетворенням – «one last time» (останнього разу). Г. Еванс використовує більш поетичний вираз з деякими варіаціями в різних рядках: «to feast my/longing eyes» - балувати, влаштовувати бенкет для моїх/тужливих, жадаючих очей, при цьому «іще раз» («again») використовується лише раз, в кінці першого рядка з анафорою. П. Канді відступає від лексичної анафори, замінюючи її на «to come back» (повернутися) та синонімами до слова «поглянути» - «to gaze» (пильно дивитись, вдивлятись) та «to view» (дивитись, оглядати). При цьому перекладач взаємозамінив частини двох сусідніх фраз: замість «надія вернутись..., поглянуть...» стало «hope to see..., to come back...» (надія побачити..., повернутись), що порушує єдиний початок фраз словами зі значенням «бачити, дивитись». Частина «іще раз» перетворюється на «again» чи «once more», або зовсім випускається.

Фраза «Востаннє згадати палкі гадкі...» також по різному трактується перекладачами. Г.Еванс пропонує найбільш подібне «Recall ardent thoughts and the dreams I once wove» (згадати палкі думки та мрії, які я колись вигадувала). П. Канді трансформує «палкі гадки» в «палкі сили» - «To sense the ardent strength which there abounds...» Т. Серафін використовує словосполучення «dazzling dreams» - сліпучі мрії. За словами самої перекладачки, алітерація у цій фразі та першій і заключній строфах «I am neither destiny nor desire» може відображати барабанний стукіт серця, що сумує за домом. [5]

Загалом, при використанні традиційних правил віршування англійської мови, перекладачі передали головний зміст та дух першого твору української поетеси. Найбільш близькою до оригіналу була Гледіс Еванс, переклад якої був еквілінарний та еквіритмічний та зберіг основні

думки та художні образи поезії Лесі Українки, тобто відтворив як зовнішню, так і внутрішню будову вірша.

Найбільш своєрідно відтворила «Надію» Л. Українки Татьяна Серафін. За словами перекладачки, намагання перекласти поезію якнайближче до оригінальної форми, підбираючи чіткий ритм та риму, потребує додання непотрібних слів та вимушених виразів, що призводить до її ненатуральності та банальності через особливості української та англійської мов, а також задає затягнутий, неквапливий тон. Т. Серафін відмовляється від зовнішньої відповідності заради більш достовірної передачі «ліричних якостей» твору, його настрою, спираючись на алітерації, та використовує більш короткі, уривчасті рядки. [5]

За словами Мігеля де Сервантеса «переклад з однієї мови на іншу - це все одно що фламандський килим з вивороту: фігури, правда, видно, але велика кількість ниток робить їх менш виразними, і немає тієї гладкості, немає тих фарб, якими ми милуємося на лицьовій стороні ...» Але, не дивлячись на неможливість передати всі барви оригінальних поезій Лесі Українки, їх переклад дає можливість поділитися скарбами української літератури зі світом, а дослідження доробок англійських перекладачів залишається важливим і перспективним напрямком роботи.

Список використаних джерел та літератури:

1. Українка Л. Повне академічне зібрання творів: у 14 томах. Том 5. Поетичні твори. Ліро-епічні твори / ред. О. Вісич, С. Кочерга; передм. С. Романов; упоряд., комент. С. Романов, О. Кицан, М. Моклиця та ін. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021. 928 с.
2. Виноградов В.С. Перевод. Общие и лексические вопросы/ В.С. Виноградов. Москва: КДУ, 2006. 240 с.
3. Spirit of Flame: A Collection of the Works of Lesya Ukrainka. Translated by Percival Cundy. New York: Bookman Associates, 1950. 320 с.
4. Українка Л. Надія: Вибрані поезії. (Укр та англ. мовами). Перекл. з укр. Г. Еванс. Київ: Дніпро, 1981. 135 с.
5. Serafin, T. Re-imaging the Revolutionary Writing of Ukrainian Poet Lesya Ukrainka. URL: <https://twotwoone.nyc/re-imaging-the-revolutionary-writing-of-ukairanian-poet-lesya-ukrainka>. (дата звернення: 09.05.2021).

МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВІРША Ю. СЛОВАЦЬКОГО «НЕ МОЖЕ НЕДОЛЯ МЕНЕ ПРИГНОБИТИ»

У сучасному світі без перекладачів обійтися неможливо, адже великий відсоток доступної нам інформації є іншомовною. Щоб її зрозуміти та опрацювати, потрібен переклад. Найскладнішим і найцікавішим є мистецтво художнього перекладу, зокрема, переклад поезії. Переклад віршів вимагає адекватної передачі його смислу та ідеї, а також творчого підходу, вміння адаптувати текст до культурно-ментальних особливостей читачів.

Звичайно, неможливо перекласти віршований твір без щонайменших втрат сенсу, адже по-перше, в перекладі можуть бути «сліди» розуміння вірша самим автором перекладу, по-друге, важливо зберігати риму й мелодику вірша тощо. Тому часто перекладач, добираючи необхідні слова та синтаксичні конструкції, все ж таки ризикує втратити оригінальний смисл. Для адекватного перекладу треба бути неабияким професіоналом!

Переклад польської поезії українською мовою – не нове явище в науковому доробку багатьох науковців, літературознавців, письменників, публіцистів і навіть аматорів. Так, наприклад, можна виділити наукові статті: «Антологія «50 польських поетів» у перекладі Д. Павличка: художня концептуальність і поетика» Луїзи Оляндер [1], «Микола Бажан і польська література» Юлії Булаховської [2], «У сучасній польсько-українській майстерні художнього перекладу: волинський досвід» Світлани Сухарьової [3] та «Юліуш Словацький в перекладах Олени Пчілки» Тамари Сеніної [4]. Ця ж стаття орієнтована на аналіз окремого вірша Юліуша Словацького у перекладі Миколи Бажана.

Микола Бажан народився в Кременець-Подільському 1904 року. Працював редактором, перекладав, а також і сам писав твори. М. Бажан перекладав українською мовою твори російських письменників, зокрема Пушкіна та Маяковського, грузинських поетів, вірші польських письменників, а також Й. В. Гете, Й. Х. Ф. Гельдерліна, Г. Гейне, Ц. К. Норвіда, Я. Івашкевича, Р. Тагора та багато інших [5].

Юліуш Словацький, хоч і вважається польським письменником, однак народився він в Кременьці, на Волині, 4 вересня 1809 року. Поет неодноразово висвітлював події в Україні в своїх творах, а також часто використовував українські мотиви (поєми «Змій», «Вацлав», «Беньовський», драма «Срібний сон Саломеї», трагедія «Мазепа») [6].

Для цієї наукової роботи було обрано вірш Юліуша Словацького «Не може недоля мене пригнобити...» за перекладом Миколи Бажана.

У творі Ю. Словацький пише про долю людини взагалі та про своє життя, що добігає кінця, який автор наче відчував, адже вірш написаний у 1845 році, а помер він у 1849 у віці 39 років. Поет асоціює душу з птахом, що наприкінці життя відлітає в небеса. Тут присутні й релігійний мотив: поет звертається до Бога і просить допомогти цій пташці спокійно дістатися небес.

Уже перші рядки перекладу М.Бажана трохи різняться з оригіналом. Ю. Словацький пише, що доля його вже не може стривожити, адже він знає, що на нього чекає в майбутньому [8]. Однак перекладач передав ці слова з негативною конотацією: долю замінив на недолю, а тривогу – на пригноблення:

*«Не може недоля мене пригнобити,
Я маю дорогу второвану й гожу...»
«Los mię już żaden nie może zatrwożyć,
Jasną do końca tam wybitą drogę...»*

І хоч М. Бажан не дослівно переклав вірш, але сенс оригіналу переданий чудово, і звучить навіть більш мелодійно, аніж у Ю. Словацького.

У вірші «Не може недоля мене пригнобити» багато використано метафор, епітетів і порівнянь. Так, словосполучення «Różane godziny» (рожеві або ж трояндові години) перекладач змінює на «світлі години», а от «годинник життя» є дослівним перекладом. М. Бажан не тільки влучно використовує їх в своєму перекладі, але заміняє метафори Ю. Словацького на порівняння: «ducha-skowronka» (дух-жайворонок) – «дух, наче жайвір», «Dusza-jaskółka» (душа-ластівка) – «душа, наче ластівка». Епітети «світлі» і «печальні» (за Ю. Словацьким – «góżane» і «smętne») у вірші виступають контекстуальними антонімами, адже світлими автор називає години безтурботного минулого, а от печальними – сучасні дні з «великими» справами [7].

Ю. Словацький сприймає смерть як щось звичне та повсякденне, і водночас сподівається, що вона буде легкою. Піднесений дух поета підкреслює слово «rozweselonemi» (звеселілими):

*A raczej powiem - gdy się żywot zmierzcha,
Dusza-jaskółka daleko od ziemi,
Pomóż jaskółce, co mi z oczu pierzcha
Z oczkami w światło rozweselonemi.*

М. Бажан чудово, майже дослівно, передає сенс цих рядків українською:

*Я краще скажу: як життя пригасає,
Угору душа, наче ластівка, мчить ся.
Дай поміч тій пташці, що в світло безкрас
Втопила свої звеселілі очиці.*

У Ю. Словацького вірш складається із строф, які є одним складним реченням, тобто загалом – 4 речення (4 строфи). М. Бажан розділив у останніх двох строфах багатокомпонентні складні речення на більш короткі. Обидва вірші переважно складаються із складних синтаксичних конструкцій з сурядністю та підрядністю. Відмінність одна: остання строфа вірша Ю. Словацького є складним безсполучниковим реченням. Складні й ускладнені речення надають віршу певної плавності, розміреності, відповідної ритміки.

Також варто звернути увагу на слова, що добирає Микола Бажан для перекладу: вторований, посвітачі, зірниці, очиці – слова не загального вжитку, однак вони чудово віддзеркалюють авторську думку. І якщо «очиці» в оригіналі є «z oczkami», то попередні слова є оказіональними утвореннями перекладача, можливо, для кращого звучання, а можливо, відповідно як такі, що відповідають часу написання твору.

Микола Бажан – майстер художнього перекладу. Він відтворив не лише мелодіку поезії, а й передав глибину смислу авторського оригінального твору «Не може недоля мене пригнобити...». Звичайно, при перекладі важливо й необхідно дотримуватись стилістичних особливостей першоджерела, але на прикладі тексту М. Бажана видно, що навіть після внесення певних змін та трансформацій, вірш не змінився по своїй суті та ідеї, а в перспективі може й перевершити оригінал, якщо цим займається майстер слова.

Мистецтво перекладу буде жити стільки, скільки живуть різні мови. Перспектива подальших досліджень полягає в продовженні аналізу творів іноземних митців та покращенні українського мистецтва перекладу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Л. Оляндер. «Антологія «50 польських поетів» у перекладі Д. Павличка: художня концептуальність і поетика». Електронне джерело: http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2697/1/Olyander_L.pdf
2. Ю. Булаховська. «Микола Бажан і польська література». – Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – УДК 821.161.2+821.162.1 М. Бажан. Електронне джерело: <https://cutt.ly/M1bVsic>
3. С. Сухарева. «У сучасній польсько-українській майстерні художнього перекладу: волинський досвід». – УДК

821.162.1.09:81'255.4=00(477.82). Електронне джерело:
<https://cutt.ly/i1bVc9G>

4. Т. Сеніна. «Юліуш Словацький в перекладах Олени Пчілки». Електронне джерело: <http://mjsk.te.ua/uk/dijalnist/naukova-dijalnist/464>

5. Микола Бажан. Електронне джерело:
<http://knpu.gov.ua/content/bazhan-mikola-platonovich>

6. Юліуш Словацький. Електронне джерело:
<https://cutt.ly/c1bVED6>

7. Ю. Словацький. «Не може недоля мене пригнобити...». Переклад Миколи Бажана. Електронне джерело:
<https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=4011>

8. Ю. Словацький. «Los mię już żaden nie może zatrwożyć». Електронне джерело: <https://literat.ug.edu.pl/jswiersz/127.htm>

АБРЕВІАТУРИ-НЕОЛОГІЗМИ В АНГЛОМОВНОМУ СЕКМЕНТІ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ "TWITTER"

Інтернет нещодавно ґрунтовно увійшов у життя сучасної людини і з того часу суттєво впливає на мову, яка швидко змінюється в нових умовах. Перш за все, ці зміни стосуються лексики. Сучасну людину оточує велика кількість запозичень, скорочень і неологізмів, знайомі, давно відомі слова набувають нового значення. Інтернет – одна з причин цієї зміни. Інтернет та особливо соціальні мережі - це також «архіватор», за допомогою якого ми можемо стежити за всім цим процесом. Одним з найважливіших таких «архіваторів» є соціальна мережа Twitter. Твіттер (англ. Twitter; від англ. twit — цвірінькати, щebetати) — соціальна мережа, яка є мережею мікроблогів, дає змогу користувачам надсилати короткі текстові повідомлення (до 280 символів, до 2017 року — до 140 символів). Як наслідок того, що Twitter є мережею мікроблогів, саме у цій мережі можна побачити та проаналізувати велику кількість процесів, що ілюструють явища мовної економії, такі як використання скорочень, аббревіатур і т.п. Twitter також є продуктивним джерелом неологізмів.

Відомо, що неологізми з'являються в мові з таких причин [1, ст. 33]:

1. Поява в житті нової реальності, предмета чи поняття, що потребує назви.

2. Необхідність визначення явищ, які вже були в нашому житті, але не мали точного визначення в мові, оскільки саме існування таких явищ було незрозумілим.

3. Поява більш зручного однозначного однослівного терміна для предмета замість фрази.

4. Необхідність вказувати на часткову зміну предмета в сучасному суспільстві.

5. Вплив, який справляє мовна культура однієї країни на життя людей в іншій і диктує «моду» словами іншомовного походження.

Дослідники поділяють неологізми на такі групи: лінгвістичні, лексичні, семантичні та індивідуальні [2]. З появою нових інтернет-ресурсів, з'являються нові лексичні одиниці. Спостереження показують, що в мові з'являються неологізми через внутрішні засоби номінації (наприклад, словотвір, акроніми) або зовнішні (запозичення).

Англійська мова розвивається швидше, ніж будь-коли в історії через швидкий розвиток соціальних медіа та обмін миттєвими

повідомленнями в кросплатформних інтернет-месенджерах в режимі реального часу. Джон Сазерленд, професор англійської мови в Лондонському коледжі, який керував дослідженням мови у соціальних мережах виявив, що більшість батьків бентежить сленг, який використовують їхні діти. Згідно з дослідженням [3], замовленим Samsung для запуску телефону, було виявлено «розрив» між старшим і молодшим поколіннями, коли мова йшла про те, як використовувати сучасні терміни.

Нові англійські слова, такі як «fleek» і «bae», часто дивують батьків. Лише 10% від 2010 респондентів змогли визначити справжнє значення «Pu bae» – «Я люблю тебе, крихітко»; тоді як 86% батьків, які взяли участь в опитуванні, не розуміють підлітків, коли вони говорять зовсім іншою мовою на сайтах соціальних мереж, таких як Twitter і в онлайн-месенджерах Viber, Instagram, Telegram, Snapchat.

Термін «fleek» – (to look good) зайняв перший рядок у списку нових незрозумілих термінів. Нові англійські слова "fomo" (страх щось втратити) і "bae" (скорочено «крихітка») викликали здивування у 40% батьків.

Популярні аббревіатури у соціальній мережі Twitter ICYMI – якщо ви пропустили, TBT – четвер-повернення і NSFW – небезпечний для роботи – складають список термінів, які батьки зовсім не розуміють.

Ось ще кілька прикладів того, як англомовні користувачі соціальної мережі Twitter скорочують популярні фрази:

2day – today

2moro – tomorrow

2night – tonight

ASAP – as soon as possible

ATB – all the best

B4 – before

B4N – bye for now

BBL – be back later

BTW – by the way

CUL8R – see you later

DIY – do it yourself.

FYI – for your information

GR8 – great!

ILU – I love you

IMHO – in my humble opinion

KIT – keep in touch

LY – love ya (I love you).

MYOB – mind your own business

Omg – Oh, my god!

PCM – please, call me

Plz – please

TNX – thanks

«Популярність емодзі може стати наступним кроком у мові та спілкуванні. До того ж, використання емодзі має історичні коріння», – пише Сазерленд. «Використання візуальних повідомлень стає все більш поширеним зі збільшенням

популярності соціальних мереж і обміну миттєвими повідомленнями в месенджерах, таких як Instagram, Telegram і Snapchat. Фактично ми переходимо до більш піктографічної форми спілкування зі зростанням популярності емодзі. Це повернення до форми печерного спілкування, де одне зображення може передати повний спектр повідомлень і емоцій» [3].

Список використаних джерел та літератури:

1. О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. Сучасна українська мова. Київ, 2005. Видавництво «Либідь», 4-ге видання, 488 с.

2. Людмила Пономаренко. Неологізми в сучасній українській мові, оказіоналізми. URL: <https://l-ponomar.com/neologizmy-v-suchasnij-ukrayinskij-movi-okazionalizmu/> (дата звернення: 10.05.2022).

3. John Sutherland. ‘Golly’, ‘cassette’ and ‘croquet’: the words we no longer use. URL: <https://www.theguardian.com/science/shortcuts/2017/mar/15/golly-cassette-and-croquet-the-words-we-no-longer-use> (дата звернення: 10.05.2022).

СТАНОВЛЕННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ ДІДЖИТАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Інформаційні засоби є невід'ємною частиною життя кожної сучасної людини, адже вони забезпечують доступ до інформації, необхідної для процесу розвитку особистості. Система інформаційних засобів багатопланова й неоднорідна, адже вона включає в себе телебачення, пресу, соціальні мережі. Усі вони є загальнодоступними, інтерактивними та масовими. Усі вони формують мовний світ сучасної людини. Сучасні науковці різних галузей активно досліджують вплив Інтернету на процес модифікації розмовних звичок користувачів мережі, оскільки комуніканти послуговуються специфічним мовленням – віртуальним (Авестисян Н.Г., Володіна М.Н., Лапін Н.І., Зацепін М.Н., Якубинський Л.П. та інші).

Мета дослідження – характеристика мовного матеріалу, що використовується в інформаційних засобах, їхній вплив на становлення мовної особистості сучасних людей.

Кожна нова епоха сприяє формуванню особистості як носія мови, що володіє лінгвістичним багажем знань, активно його практикує та розвиває, пильнує власні мовні навички та постійно працює над словом [1,4]. Одночасно вона формує й мовну поведінку суспільства [3,5]. Першим серйозним кроком у бік еволюції мовної особистості стала поява преси, яка ще з XVII століття, активно поширюючи слово серед читачів, оснащуючи аудиторію вістями та повідомленнями на різну тематику, була покликана виконувати важливу суспільну місію – формування відповідного світосприйняття й світогляду, адже друковані часописи в минулі часи були єдиним джерелом інформації й впливу на людей. Газети здійснювали відчутний вплив на аудиторію, бо виконували не лише інформативну функцію, а й пропагували політичні ідеї та погляди, девізи, отож були важливим інструментом соціального управління. Сьогодні роль друкованої преси значно послабилась, часописи поступово витіснилися мережею Інтернет, телебаченням, радіо. Та втім, багато часописів заповзято борються за своє існування і працюють в електронному режимі – створюють веб-сайти, сторінки в соцмережах тощо, наприклад, The New York Times активно поширює слово серед читачів за допомогою сайту, та сторінок в соцмережах (Twitter, Facebook); The Guardian працює в електронному форматі – сайт, сторінка в Twitter, Facebook; Die Welt працює в електронному форматі – сайт, сторінка в Twitter, Facebook.

Швидко стабілізувало свою позицію серед реципієнтів радіомовлення, оскільки не вимагало систематичних фінансових витрат, як наприклад, друк газет (щодня, щотижня, щомісяця). Крім того, прослуховування радіопередач легко поєднувалося з виконанням іншого виду діяльності. Втім, радіо мало і ряд недоліків: проблематичне налаштування радіохвиль, нестабільність та погана якість звуку і т.д. Про еволюцію радіо свідчить його сучасне тематичне та жанрове різнобарв'я, існують радіостанції на будь-який смак: для прихильників музики різних жанрів, для прихильників політичного мовлення та новин, для вірян різних конфесій та релігій, для дітей і т.д. На сучасному етапі існування позиції радіомовлення значно послабились, великий відсоток інформації становлять комерційні та рекламні відомості, тому рейтинги радіо помітно знизились. Радіостанції, так само як і газети, працюють і на Інтернет-платформах, створюють веб-сторінки з онлайн-прослуховуванням та блоги в соціальних мережах, наприклад: BBC, CNN, Weltrundfunksender, Bible Voice Broadcasting Network та ін.

Радіомовлення – це аудіальний механізм впливу на свідомість людей. Слухаючи радіо, людина мимоволі запам'ятовує певні слова, фрази чи синтаксичні конструкції, які формують мовні звички та поведінку, тому дуже важливою складовою радіомовлення є його унормованість. Нажаль, у радіомовленні нерідко можна почути неграмотно побудовані фрази, порушення норм орфоєпії, лексичні, морфологічні, синтаксичні помилки, недолуге калькування, суржик: не дивлячись на замість попри; покращувати рівень життя замість підвищувати рівень життя; у випадку потреби замість у разі потреби; приймати участь замість брати участь; зазнати поразку замість зазнати поразки; більш докладніше замість більш докладно тощо.

Така ж проблема спіткала й телебачення. Сучасне телевізійне мовлення в своїх найкращих виявах вирізняється експресивністю, емоційністю, виразністю. Але сучасні телепрограми нерідко побудовані на скандалах, провокаційних сюжетах; багато ток-шоу містять неприйнятну лексику, неправильне граматичне та стилістичне оформлення мовлення. Межі телевізійної цензури значно звузилися, підіймаються скандальні теми, ведуться гарячі брудні суперечки з уживанням лайливої лексики, демонструються хибні моделі поведінки. Не дивно, що зухвалий тиск таких факторів може суттєво вплинути на формування невихованої мовної особистості, яка не дотримується не лише мовного етикету, а й взагалі відсторонена від такого поняття, як «культура».

Отже, унікальну можливість бути завжди в курсі останніх подій, мати доступ до різноманітної інформації, що може допомогти в процесі

навчання, роботи та загального саморозвитку тощо, надав людям Інтернет. Наразі – це найбільш вживаний і актуальний засіб обміну й поширення інформації та потужний інструмент, що забезпечує не лише виконання всіх необхідних операцій щодо інформації, а й гарантує інформаційно-комунікативний механізм [2,6]. Позитивний бік комунікації за допомогою Інтернету полягає в тому, що він неосяжний та вседоступний. Завдяки інтернет-платформам можна спілкуватися з тими, з ким неможлива комунікація офф-лайн, можна не лише писати повідомлення, а й фіксувати аудіо- та відеоповідомлення, якщо, наприклад, людей розділяє відстань чи певні обставини. Контакт особистості у світовій мережі передбачає, передусім, знайомство з інтернет-сленгом та його вкорінення в мовний багаж людини. Інтернет-лексика міцно увійшла майже в усі сфери людської діяльності, чому неабияк посприяв технічний прогрес. У будь-якій галузі можна почути такі слова, як: торрент-файл, нікнейм, плагін, бан і та ін.

У багатьох соцмережах та месенджерах існують сталі конструкції для ведення блогу чи особистої переписки, наприклад «дякую», «бувай», «вітаю», а також хештеги (#всімдобра, #люблю, #хорошийнастрій, #щастя), які створили розробники задля лаконічності та економії часу. Втім, це має і серйозний недолік, адже стандартизовані фрази значно знижують рівень мозкової активності комунікантів, позбавляють креативності та оригінальності, спрощують та надають примітивності спілкуванню.

Негативний бік Інтернету – у відсутності заборон та норм моралі; інформація, що відображається, нерідко є хаотичною та неупорядкованою. Вона може бути законною чи незаконною, захищеною чи незахищеною, достовірною чи фальшивою, авторською чи «піратською» і т.д. Крім того, кожна соціальна мережа або веб-сайт пропагує певні ідеї, систематичним переконанням та навіюванням деформує сталу модель поведінки користувача. І саме контент є найбільш проблемним питанням у цій площині, оскільки він створюється людьми для людей, базується на потребах та уподобаннях реципієнтів [2,6]. Однак через бажання отримати більше популярності певні форуми, пабліки наважуються на не дозволені мораллю і законом дії – поширюють провокаційну інформацію специфічними методами – неприйнятні описи під постами, які містять різку та нецензурну лексику, неприйнятні хештеги (#помираю, #безрозуму).

У соцмережах користувачі зіштовхуються з різною інформацією, і досить часто з такою, що позбавлена будь-якого сенсу, подається в суперечливий спосіб, блогери чи стрімери намагаються привернути увагу

аудиторії різними способами, починаючи від використання специфічної лексики, переважно дисфемізмів («персонаж здох», «юзер-черпак»), і закінчуючи виконанням безпрецедентних дій (челенджи, пранки).

Отже, вплив соціальних мереж на користувачів вкрай потужний, адже процес трансформації мовної особистості відбувається систематично, комплексно і в сучасних умовах дуже інтенсивно. Фактором, що змінює поведінку, цінності та орієнтири користувачів, є слово. Через поєднання слова з картинкою, відеофрагментом, аудіовідрізком чи будь-яким іншим компонентом інформаційні технічні засоби формують картини віртуальної дійсності (нерідко специфічні та видозмінені), що в подальшому може суттєво відрізнити реальну мовну особистість від віртуальної.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бондаровська В. М. Людина у світі інформаційно-комунікаційних технологій. В. М. Бондаровська, Н. І. Пов'якель, 2005. – 169 с.
2. Буров Є. В. Комп'ютерні мережі: підручник. Євген Вікторович Буров. Львів: «Магнолія 2006», 2010. – 262 с.
3. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 480 с.
4. Караулов Ю. П. Російська мова та мовна особистість. М.: Наука, 1987. – 216 с.
5. Комп'ютерні мережі: [навчальний посібник] А. Г. Микитишин, М. М. Митник, П. Д. Стухляк, В. В. Пасічник. Львів: «Магнолія 2006», 2013. – 256 с.
6. Ромашко С.М. Конспект лекцій з дисципліни "Комп'ютерні мережі і телекомунікації". Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2006. – 61 с.
7. Уорф Б. Наука і мовознавство // Зарубіжна лінгвістика. М.: Прогрес. 1999. – 79 с.